

Strazbur,9 temmuz 2008y.

**MİLLİ ETNİK TOPLULUKLARI KORUMA AMAÇLI ÇERÇEVE ANLAŞMASI
İÇİN DANIŞMA KURULU**

**23 Şubat 2007 yılında Eski Yugoslav Cumhuriyeti Makedonya için getirilen
ikinci kanaat**

YAPILAN AÇIKLAMA

Mayıs 2004 te danışma konseyinin getirdiği birinci kanaat ardından Eski Yugoslav Cumhuriyeti Makedonya hükümeti çerçeve anlaşmasını daha iyi uygulamak için çaba sarf etmiştir.Ohri anlaşmasının uygulanması için Hukuksal ve enstitü seviyesinde atılan adımlar milli etnik toplulukların korunması için temel oluşturmaktadır.

Etnik toplulukların katılımı ilerleyip büyümekte. Arnavut topluluğu genel ve yerel seviyede siyaset bakımından aktif rolde bulunmakta.Kamu kuruluşlarıyla ve kuruluşlarında etnik toplulukların kendi dillerini kullanmaları için büyük çaba sarf edilmekte. Arnavut dilini öğretme ve Arnavut dilinde eğitim için olanaklar büyümekte. Aynı zamanda etnik toplulukların medyaya yansımada belirli derecede yükseliş görülmektedir.

Her ne kadar saygı ve anlayışı kuvvetlendirmeye çaba harcansa da, halen etnikler arası diyalogda kısıtlamalar ve ayrımcılık görünmektedir.Etnik topluluklara mensup çocuk ve gençler arası ayrımcılık eğitimde ve aktivitelerde görülüp,kaygı uyandırmaktadır.

Etnik toplulukların ihtiyaçları daha büyük önem hakketmekte. Romenlerin iş bulma,yerleşim,sağlık ve eğitim alanında ayrımcılık ve ciddi problemlerini çözmek için mili strateji uygulamasında çaba gösterilmelidir

İÇİNDEKİLER

I. BAŞLICA BULGULAR

Gözetim yöntemi
Çerçeve anlaşmasının kullanımı
Genel hukuksal ve enstitü çerçevesi
Ayrımcılığa karşı savaş
Tolerans ve etnikler arası ilişkiler
Medya ile ilişkiler ve medyada temsil
Kamu kuruluşlarıyla ve kuruluşlarında etnik toplulukların dil kullanımı
Eğitim
Katılım
Romenlerin konumu

II. MADDE MADDE BULGULAR

Çerçeve anlaşmasının 3 maddesi
Çerçeve anlaşmasının 4 maddesi
Çerçeve anlaşmasının 5 maddesi
Çerçeve anlaşmasının 6 maddesi
Çerçeve anlaşmasının 7 maddesi
Çerçeve anlaşmasının 8 maddesi
Çerçeve anlaşmasının 9 maddesi
Çerçeve anlaşmasının 10 maddesi
Çerçeve anlaşmasının 11 maddesi
Çerçeve anlaşmasının 12 maddesi
Çerçeve anlaşmasının 13 maddesi
Çerçeve anlaşmasının 14 maddesi
Çerçeve anlaşmasının 15 maddesi
Çerçeve anlaşmasının 16 maddesi
Çerçeve anlaşmasının 17 maddesi
Çerçeve anlaşmasının 18 maddesi

III. SONUÇ BİLGİLERİ

Olumlu görüşler
Kuşku uyandıran sorular
Tavsiyeler

MİLLİ ETNİK TOPLULUKLARI KORUMA AMAÇLI ÇERÇEVE ANLAŞMASI İÇİN DANIŞMA KURULU

ESKİ YUGOSLAV CUMHURİYETİ MAKEDONYA İÇİN İKİNCİ KANAAT

1. Danışma kurulu bu kanaati 23 Şubat 2007 yılında Çerçeve anlaşmasının 26(1) maddesine ve Bakanlar Kurulunun (97)10 önergesinin 23 kuralına göre getirmiştir. Bulgular 16 Haziran 2006da alınan devlet raporunun (aşağıdaki yazılarda Devletin Raporu) enformasyonlarına ve diğer yazılı kaynaklara, Danışma kurulunun hükümet ve sivil toplum teşkilatlarından aldığı bilgilerden ve de 27-29 Kasım 2006 yılında Üsküp, Kalkandelen ve Ustruga da yapılan ziyaretlere dayanarak yapılmıştır.
2. Aşağıda yazılan bölüm I de Danışma kurulunun Eski Yugoslav Cumhuriyeti Makedonya'nın çerçeve anlaşmasının uygulanması hakkında sorulara baş bulgularda değinmiştir. Bu bulgular Bölüm II de bulunan maddelere dayanmakta ve Danışma kurulunun Çerçeve anlaşması ile ilgili sormak isteği sorulara bağlıdır.
3. 27 Mayıs 2004 yılında Danışma kurulu tarafından Eski Yugoslav Cumhuriyeti Makedonya için getirilen birinci kanaat ve 15 Haziran 2005' te getirilen Bakanlar Kurulunun Önergesine göre birinci gözetimde Çerçeve anlaşması içerisinde yapılan aktivite bulguları her iki bölümde bulunmaktadır.
4. Bölüm III'te bulunan sonuç bilgileri Eski Yugoslav Cumhuriyeti Makedonya'ya Bakanlar Kurulundan tavsiyeler olarak nitelendirilebilir.
5. Danışma kurulu Eski Yugoslav Cumhuriyeti Makedonya ile diyalogu devam ettirmeyi ayrıca milli etnik topluluklar temsilcileri ve Çerçeve anlaşmasının uygulanmasında çaba gösterenlerle ilişkilerinin devam etmesini beklemekte.

I. Başlıca bulgular

Gözetim yöntemi

6. Eski Yugoslavya Cumhuriyeti Makedonya Çerçeve anlaşmasına bağlanarak gözetimde yapımcı konumuna gelmiştir. Devlet karar alıp Danışma kurulunun düşüncelerini erken yayınlamıştır ve 2005

yılının Ekim ayında birinci kanatın ardından çalışmaları takip etmek ve birinci kanaatten gelen sonuçları tartışma için milli etnik toplulukları temsilcileri ve Danışma kurulunun temsilcileri ile seminer düzenlendi.

7. Danışma kurulu devlet organlarının Çerçeve anlaşmasının uygulanması için ikinci gözetime olumlu bakmalarını tebrik eder. Yinede konsey devletin yaptığı raporda uzun yazılarda milli etnik topluluklar hakkında ve hukuksal-siyasal anlamda detaylı içerek vermişse bile raporda bunun uygulanması ve milli etnik topluluklara nasıl yansıdığını belirtilmemiştir. Raporun daha elverişli olması için halkın düşüncesi alınmalı. Danışma kurulu milli etnik toplulukların sivil toplum teşkilatlarının, özellikle Romenlerin ve insan hakları derneklerinin Çerçeve anlaşması dahilinde yapılan gözetimlerden haberdar olduklarına mutludur.

Çerçeve anlaşmasının kullanımı

8. Danışma kurulu Eski Yugoslavya Cumhuriyeti Makedonya'nın Çerçeve anlaşmasını Boşnaklar üzerinde uygulamaya başladıklarını görmekte ve de deklarasyonun değiştirildiğinin kanaatine varmaktadır. Ancak, deklarasyonda yapılan değişimler sadece devlet vatandaşları için geçerli olduğu için konseyde üzüntü yaratmıştır.
9. Devlet hükümete geleneksel olarak yaşayan Mısırlıların kültürünü ve benliklerini koruma amaçlı onlarla diyalog kurması gerekir. Ayrıca devlet tüm azınlıklara vermiş olduğu önem yanı sıra Anlaşmada madde madde geçen vatandaş olmayanlarla bile diyalog kurabilmeli.

Genel hukuksal ve enstitü çerçevesi

10. Çerçeve anlaşmasına göre birinci gözetim Eski Yugoslavya Cumhuriyeti Makedonya Çerçeve anlaşmasını uygulayarak kendi hukuksal ve enstitü çerçevesinin genişletmek için büyük çaba harcamıştır. Olumlu adım olarak kadınlar ve erkekler arasında eşit haklar Yasasının getirilmesi, ayrıca konuşmalarda olmasına rağmen yeni dil kullanımı kanunu ve yeni din birlikleri kanunlarının getirilmesidir. Hukuksal ve enstitü çerçevesini genişletmek için milli etnik toplulukların düşüncelerine önem verilmelidir.
11. Hukuksal ve enstitü seviyesinde ki çalışmaların büyük bir bölümü Ohri çerçeve anlaşmasına¹ bağlıdır, 2001 yılında yapılan Anayasa değişikliği ile milli etnik toplulukların Eski Yugoslav

¹ Arnavutlar ve Makedon güçleri arasında Ohri Çerçeve anlaşmasıyla Ağustos 2001'de savaşa son verildi.

Cumhuriyeti Makedonya da daha iyi korunmasına neden olmuştur..Ancak her sahada devlet, Çerçeve anlaşmasına bağlı olarak, etnik toplulukların ihtiyaçlarını karşılamak için çok önem göstermeli. Küçük etnik topluluklar 20% oluşturmadıkları için eğitimlerine ve Makedon dili dahil kendi dillerinin kullanmalarına büyük önem gösterilmelidir.

12. 2002 yılında Yerel idare yasasında yapılan değişmelere bağlı ademi merkeziyet anlaşmayı uygulama için büyük önem taşımaktadır.Danışma kurulu ademi merkeziyetin yardımcı olacağını ve bu sebeple milli etnik topluluklar mensuplarının eğitimde,kültürde ve sağlık sektöründe,pratik uygulamada hem genel hem de yerel çapta aktif olacaklarının inancında.

Ayrımcılığa karşı savaş

13. Eski Yugoslav Cumhuriyeti Makedonya ayrımcılığı sonlandırmak için büyük çabalar göstermekte ve bu bilinci iyileştirme için Kamu denetçisi (Ombudsman)'nin yaptığı çalışmalar göze çarpmaktadır.Ohri anlaşmasının içeriğine göre milli etnik toplulukların hakça temsil ilkelerinin uygulanması için Danışma kurulu devletin hızlı bir biçimde önlem aldığını benimsemekte.
14. Ancak yinede hukuksal yönde,özellikle ayrımcılıkta eksiklikler görülmekte.Mahkemelere çok az davalar olsa bile raporlar toleranssızlığın ve ayrımcılığın halen problem olduğunu göstermekte.Özellikle romlara karşı iş bulma,yerleşim,sağlık,eğitim ve kamu kuruluşlarında ayrımcılık yapılmaktadır.Milli etnik topluluklarına ait kadın mensuplarına da daha büyük önem gösterilmelidir.

Tolerans ve etnikler arası ilişkiler

15. Eski Yugoslav Cumhuriyeti Makedonya her ne kadar insanlar arası saygı ve anlayışı genişletmek için adımlar atsa da,Makedonlar ve Arnavutlar arasında diyalog sınırlı kalmaktadır.Etnik sınırlandırma kültürler arası diyalogda ve eğitimde değişik etnik topluluklar çocuklar arası görüldüğü için Danışma kurulu kuşku duymaktadır. Aynı zamanda medyada değişik gruplarda toleransı ve komünikasyonu arttırmada eksiklikler görülmekte.

16. Toplumun bu durumu düzeltmek için yaptığı çabalar sevindirici. Aynı öyle polisin milli etnik topluluklar mensuplarına karşı davranışlarda eksiklikleri gidermek için yapılan çabalar olumlu adımlarla ilerlemekte.
17. Kosova'dan kaçmış Romenler,Aşkaleler ve Mısırlıların bazılarına zorunlu dönüş yapılmasından dolayı konumları endişelendiricidir.

Medya ile ilişkiler ve medyada temsil

18. Etnik toplulukların televizyon ve radyo programlarında daha çok bulunmaları ve medyadan yararlanmaları için önemli adımlar atılmakta.Özel medyada düzenli olarak yayınlanmaları da göze çarpmaktadır. Özellikle yerel çapta milli etnik toplulukların medyayı kullanımında ve etniklerin için yansıyan resmin daha iyi olması için büyük çaba harcanmalı ve buna büyük önem gösterilmelidir.
19. Eski Yugoslav Cumhuriyeti Makedonya da, bir çok raporda da belirtildiği üzere medya etnik sınıflandırma ile ayrılmıştır.

Kamu kuruluşlarıyla ve kuruluşlarında etnik toplulukların dil kullanımı

20. Her ne kadar eksiklikler görülse bile ,siyasal isteksizlik olmasına rağmen, hukuksal ve pratikte özellikle etnik toplulukların kimlik belgelerinde kendi dillerini kullanmalarında olumlu adımlar yapılmıştır. Komünikasyonda ve devlet kurumlarında hem yerel hem de genel çapta dil kullanımında ilerleme görülmüştür.Ohri anlaşmasına bağlı olarak Arnavut dili için geçmektedir ve dil genel çapta resmi ve yerel çapta 20% olan belediyelerde resmi olarak kullanılmaktadır.
21. Türklerin,Romenlerin ve Sırpaların dil kullanım ve yerel kamu kuruluşlarıyla ilişkileri hakkında daha az enformasyon var .Bu yüzden Danışma kurulu dil kullanımı yasasının getirilmesinde fayda olduğunu düşünmekte.

Eğitim

22. Eksiklikler olmasına rağmen,üniversite seviyesinde bile Arnavut dilini ve Arnavut dilinde eğitimde önemli adımlar atılmıştır. Aynı öyle Türklerin, Sırpaların ve Boşnakların kendi dillerinin

okumaları için girişimde bulunulmuştur, ancak daha detaylı sonuçlar gerekmektedir. Romenlerin eğitimdeki konumlarını genişletmek için büyük önlemler alınmıştır.

23. Ancak daha küçük milli etnik toplulukların ana dillerinde eğitimde sınırlanma görünmektedir. Bu konunun tam anlamında yapılmaması ademi merkezîyet uygulanmasının ve imkanların kısıtlı olmasına bağlıdır. Öğrenciler ve öğretmenler arasında (özellikle Makedon ve Arnavut karşıtı durumlarda) meydana gelen anlaşmazlıklar üzüntü vermekte ve Devletten kesin çalışmalar yapılması beklenmektedir. Bunun yanı sıra henüz özel ilkokulların yapılmasına izin verilmemektedir.

Katılım

24. Ohri anlaşmasının uygulanması ve Anayasada yapılan değişiklikler yüzünden kamu kuruluşlarında etnik toplulukların çalışması gittikçe artmaktadır. Arnavutlar, siyasette hem iktidarda ve muhalefette aktif rol oynamakta.
25. Yasaların uygulanmasında, mahkemelerde daha küçük etnik toplulukların temsilinde eksiklikler görünmektedir. Bazı belediyelerde etnikler arası danışma komiteleri açılmasına rağmen bu strüktürlerin sınırlı etkisi var. Çoğunluğun de facto azınlık pozisyonunda olduklarında zorluklar var.

Romenlerin Konumu

26. Devlet organları Romenlerin bir çok alanda durumunu iyileştirmek için gayret etse de, çoğu Romenler ayrımcılığa uğramakta ve iş bulma, yerleşim, kimlik belgeleri, sağlık sigortası ve eğitimde ciddi problemler görülmektedir. Romenler için milli stratejinin uygulanmasında daha çok çaba sarf edilmesi gerekmektedir.
27. Polis ve Romenler arasında ilişkinin düzeltilmesi için olumlu önlemler alınmasına rağmen, halen polislerin Romenleri sistematik olarak benimsenmemekte. Bu durumun düzelmesi için önlemler alınmalıdır. Ayrıca onların kamu ve ailenin hayatına atılmaları ve hayata katılmaları için önemli gayretlerde bulunulmalıdır.

II. MADDE MADDE BULGULAR

Çerçeve anlaşmasının 3 maddesi

Çerçeve anlaşmasının uygulanması ile çevrelenen bireyler

Birinci devirden bulgular

28. Danışma Kurulu birinci kanaatinde Çerçeve anlaşmasının madde madde uygulanmasına başladığı için devlet çalışmalarını takdir etmiş ve bundan sora diğer uyrukları ayrıca vatandaş olmayanları da kapsamı gerektiğini belirtmiştir.
29. Danışma kurulunun gözüne çarpan bir nokta da, devletin Mısırlıların benliklerini tanımadıklarını ve Çerçeve anlaşmasında var olan noktalara bakarak koruma altına girmeleri gerektiğini benimsemekte. Devlet organları bu konuda hassas davrandıklarını dile getirirse bile ,Çerçeve anlaşmasında onlara tanınan hakların tümüyle yapılmadığı görülmekte.

Şimdiki durum

a) Olumlu görüşler

30. Danışma konseyinin bir tebriki de birinci gözetimden sonra yapılan raporlarda var olmayan Boşnaklar gibi bazı etnik grupların ardından Çerçeve anlaşmasının daha iyi uygulanmasıyla durumun daha iyiye gittiğini benimsemekte.2004 yılı Haziran ayında Avrupa konseyine gönderilen yenilenmiş deklarasyonda Çerçeve anlaşmasında geçen "milli etnik azınlık" terimi Makedonya Cumhuriyetinde yaşayan vatandaşlara ve Arnavut halkına,Türk halkına,Ulah halkına, Sırp halkına,Romen halkına ve Boşnak halkına uygulanmaktadır.
31. Bakanlar kurulu Hırvatların bu anlaşmalarda tartışılmasına ve olarında bu haklardan yararlanması üzere yapılan anlaşmalarda ve ikili işbirliklerine olumlu bakıldığını,devlet organlarının bu konuya olumlu bakmasını tebrik eder,ve onların bu konuda tartışmalara ilgili kişilerle devam etmesini desteklemektedir.

b) Çözülmemiş sorular

32. Mısırlıların² Danışma kurulu ile yaptıkları görüşmelerde kültürlerini koruma amaçlı devletten bütçe istediklerini ve kamu kuruluşlarında onlarında hak sahibi olaraktan temsil edilmelerini açıkça göstermiştir.Devlet temsilcilerine göre mısırlı temsilcilerle diyalog kurulmuştur,ama üst safhalara henüz yetişmemiştir ve zor ilerlemektedir.Danışma kurulunun gözüne takılan bir nokta da, Devletin bu vatandaşları Romen olarak hesaba kattığını ve o yüzden ayrı etnik gurup olarak görmesidir.Ayrıca topluluğun sözü geçenler için görüşleri magrinize edilmiş ve sezgilere tesir etmekte.
33. Danışma konseyini üzen bir nokta da devlet organlarının çabalarına rağmen Çerçeve anlaşmasının kriterlerine uyumlu-suz yapılan bazı çalışmalar Boşnakları içine alsa bile,sadece Eski Yugoslavya Cumhuriyeti Makedonya vatandaşları için geçerli olmasıdır.Bu biçimde atılan adımlar genişlemede yapılan çabalara yan etki yapmakta ve azınlıkları korumada yapılacak vatandaşlık kriterlerine önem verilmeli.³

Tavsiyeler

34. Danışma kurulu devletin Çerçeve anlaşmasının içeriğinde olan azınlıkları gevşekliği ve dinamiğini koruma için Danışma Kurulu teşvik etmektedir.Danışma kurulu hükümeti Çerçeve anlaşması dahiline katılmak isteyen diğer etnik toplulukları hesaba katması için teşvik etmekte.Bu anlaşma maddelere göre vatandaş olmayanlara da geçerlidir. Bu konuda hükümet deklarasyonunda duran vatandaşlık kriterlerini tekrar gözden geçirmesi gerekecektir.
35. Devlet özellikle Mısırlılarla diyaloga devam etmeli,onların kimliklerini ve benliklerini koruma amacıyla büyük önlemler almalı ve onların kamu yerlerinde çalışmalarını sağlamalı.

Bilgileri merkezleştirme

Birinci devirden bulgular

36. Danışma kurulu birinci kanaatinde etnik nüfusunun tam olarak belirlenmesini istemiş , ancak özellikle azınlıkların sayımları

² Son sayımlarda 4000 kişi mısırlı olarak kendini ifade etmiştir,ancak resmi olmayan kayıtlara göre onların sayısı daha büyük.

³ Venedik anlaşmasının raporunda görebilirsiniz,azınlık hakları ve vatandaşsızlık, CDL-AD (2007)001, од 18 Ocak 2007 г.

ret ettikleri görülmekte.Bu sebepten dolayı Danışma kurulu, hükümeti teşvik ederek bu bilgiyi tamamlamak ve kişisel bilgileri koruma için (97)18 numaralı Tavsiyeye bağlı olarak toplanmış ve işlenmiş istatistiklere bakmalarını önermektedir.

Şimdiki durum

a) Olumlu görüşler

37. Danışma kurulu devlette çeşitli bilgilerin var olduğunu görmekte,ve bunların yaş,cinsiyet,coğrafya ayırımı v.b. gibi kriterlere ve etnik toplulukların sektörlere ve gruplara ayrıldıklarını ve bu bilgilerin sosyal öğrenimde kullanıldıklarını belirtmekte.

b) Çözülmemiş Sorular

38. Danışma kurulu nüfus sayımları hakkında halen tepki olduğunu fark etmekte. ⁴Danışma kurulu politikada pragmatiklik ve esneklik sağlamak için bu bilgilerin demografi ve sosyal bilimlere dayanarak tekrardan incelenmesini önermekte.

39. Danışma kurulu,hakça temsil ilkesinin uygulanmasında hükümetin büyük derecede kişinin etnik köken içerikli bilgilerini sormakta ve bunları yayınlamaktadır.Bu yüzden danışma kurulu etnik kökenli soruların ortadan kaldırılmasını ve bunların toplanması için özel bilgileri kullanma ve koruma uluslararası kanunlara göre yapılmasını önermekte.

Tavsiye

40. Etnik kökenler için bilgileri toplama ve işletme için kurulan yetkili kuruluşlar her bireye özel ve haklarını koruma için önem göstermeli ve Çerçeve anlaşmasının 3 maddesinde ve Bakanlar Kurulu kişisel bilgileri koruma dahilinde ve (97)18 numaralı Tavsiyesinde yer alan "azınlık olarak görülmeyi isteyip istemediğini" benimsenmelidir. Siyaset ve bütçe ayırımı planlandırıldığında etnik kökenli nüfus bilgileri sosyal ve demografi de yapılan son araştırmalardaki bilgilerle yenilenmelidir.

---

⁴ 2002 yılında yapılan sayımlarda nüfusun 2.022.547 , 1.297.981 Makedon (65,2%), 500.983 Arnavut (25.2%), 77.959 Türk (3.9%), 53.879 Romen (2.7%), 9.695 Ulah (0.5%), 35.939 Sırp (1.8%), 17.018 Boşnak(0.8%), 20.993 diğer (1.0%).

Çerçeve anlaşmasının 4 maddesi

Ayrımcılığa karşı savaş için hukuksal ve enstitü çerçevesi

Birinci devirden bulgular

41. Danışma kurulu birinci kanaatinde ayrımcılığın hukuki çerçevesinde eksiklere rastlandığını ve hükümeti yasal anti-ayırıcılık kararlar vermesine teşvik etmektedir. Ayrıca, Kurul hükümeti Kamu denetçisi (Ombudsman)'nın çalışmalarına destek vermesi için çaba göstermesine teşvik etmekte.

Şimdiki durum

a) Olumlu görüşler

42. Danışma kurulu Kamu denetçisi (Ombudsman)'nın devlette artık bir enstitü gibi çalışmasını tebrik etmekte ve başsavcılığın yerel ofisleri dahilinde şuur'u arttırmak, devlet ve kamu kuruluşların bu enstitüyü tanıtmak için çeşitli kampanyaların düzenlemesini tebrik etmektedir. Kurul maddi ve informatik anlamda şuurun halen dil kullanımında ve kamu görevlilerine gönderilen dilekçelerde olduğunu göz önünde bulundurmaktadır.

43. Danışma kurulu Kamu denetçisi (Ombudsman) etnik toplulukların ayrımcılık yapılmaması ve hakça temsil ilkesinin uygulanmasında gözetim yapmakta, 2006 da yürürlüğe geçen cinsiyet eşitliği kanununun uygulanması ile ilgilenmektedir. Ancak Kamu denetçisi (Ombudsman)'nin verdiği bilgilere dayanarak, Kamu denetçisi (Ombudsman)'nin milli etnik topluluklar mensupları ayrımcılığı ile ilgili bilgiler az sayıda eline geçmiştir.

b) Çözülmemiş sorular

44. Danışma kurulunun Eski Yugoslavya Makedonya Cumhuriyetindeki ziyareti sırasında ayrımcılığa karşı özel kanun ihtiyacı konusunda görüşlerde farklılık olduklarını göz önünde bulundurarak, bazı devlet organları temsilcileri bu kanunun gereksiz olduğu görüşündedir. Anayasa'nın 9. Maddesinde genel ayrımcılığı koruması yer almasına

ramen, var olan kanunda bu koruma garantisinin kırılması sırasında cezalar öngörülmemiştir.

45. Aynı zamanda, farklı kaynakların⁵ bilgilerine göre yerleşim, sağlık sigortası ve kamu kuruluşlarında ve kamu kuruluşları ile ilişkilerde ayrımcılığa karşı kesin kanunlar getirilmemiştir. Aynen kararlara anti ayrımcılık korumalarında cezalar yer almamıştır, mahkemelerde nadir olarak kullanılmış, ayrıca vatandaşlık başvurularında ait olmayan belgeler ve gerekçeler isteniyor. Ceza kanununun 319 maddesine göre, milli veya dini kin kışkırtan kişilere belli bir ceza verilmektedir. Fakat mahkemelerde bu maddenin uygulanması nadir rastlanmaktadır

46. Sivil teşkilatlarının kaynaklarına göre, etnik ayrımcılığa karşı Kamu Denetçisine (Ombudsman) bu ve bu gibi davaların küçük sayıda olması, kamuoyunun devlet ve insan haklarından sorumlu devlet enstitülerine karşı duyduğu güvensizlikten kaynaklanmaktadır. Danışma kurulu yine de toplulukların yani Romenlerin, Arnavutların, Türklerin bazı olaylarda ayrımcılığa uğradıklarını belirtiyor.

47. Bilinç seviyesinin yükseltilmesi için yapılan kampanyalar tüm potansiyel itirazlara gitmesine çok önem taşımakta. Anti ayrımcılık bilincinin sağlanması için, yeterli kanunlara ihtiyaç ve düzenlenen Standartlara uyulması gerektiğini belirtmekte. Danışma kurulu bu amaçlara olumlu bakıyor fakat belirtiyor ki bu sorunlar STK'lar yetersizdir ve onlar maddi olarak yabancı ülkelerin para desteğine bağlı oluyorlar

Tavsiyeler

48. İktidarın var olan ayrımcılık maddelerini incelemesi ve hukuksal adım atmaları gerekmektedir. Ayrımcılığa karşı çok kapsamlı bir kanunun getirilmesi uygun olacaktır. Bu kanuna milli etnik toplulukların ayrımcılığa karşı korunması sağlanacak ve potansiyel mağdurların ellerinde hukuki bir güç olacaktır.

49. Milli etnik toplulukların ayrımcılığa karşı savaşını ve insan haklarını yükseltmede STK'ların yardım yapmaları gerekmektedir, böylece kamu

---

⁵ Birleşmiş Milletlerin ekonomi, sosyal ve kültürel hakları Kurulu, üye ülkelerin tarafından verilen raporlar doğrultusunda Antlaşmanın 16 ve 17. Maddesinin bakılması, sonuçlar, Eski Yugoslavya Makedonya Cumhuriyeti, 24 Kasım 2006, E/C.12/MKD.CO/1.

bilinçlendirilerek azınlıklar kapasitelerini genişletmiş olacaklar. Kamu Denetçisi (Ombudsman) işini de desteklemeye devam edilmeli. Ayrıca yeni bilgilere ulaşmak için, toplulukların ayrımcılığına uğrayıp uğramadığı takip edilmeli ve ayrımcılık yapanları cezalandırılmalıdır.

Romenlerin konumu – Komple ve etkili eşitlik

Birinci devir bulguları

50. Danışma kurulunun verdiği birinci Kanaatte, Romenlere karşı ayrımcılığın bir çok kamu bölgesinde yapıldığı belirlenmiştir. Bu konuda hükümetin bu durumu düzeltmesine çağrı yaptı. Ardından kurul Hükümet'in Romenlere milli strateji getirmesini önerdi. Ayrıca, Romenler ve diğer topluluklar arasında sosyal-ekonomi farkının kapatılması için, Romenlere finansal destek yapmalarını istedi.
51. Danışma kurulu bazı topluluk temsilcilerinin, Arnavut ve Romenler, vatandaşlık sicilini almakta problem yaşadıklarını ve sosyal, ekonomik ve siyasal haklarından mağdur bıraktıklarını belirtti. Vatandaşlık hakkını kazanabilmeleri için hükümetin bu problemleri çözmesi için çağrıda bulundu.

Şimdiki Durum

a) Olumlu görüşler

52. Danışma kurulu mutlulukla belirtiyor ki Birinci Kanaati sunulmasından sonraki dönemde Romenlerin işbirliği ile Romenlerin Milli Stratejisi Hükümet kamu müzakerelerinde yani Ocak 2005 yılında netleştirilmiştir. Bunu gerçekleştirmek için milli planlama yapılmış ve strateji 4 öncül bölgelerde yürürlüğe girmiştir: işsizlik, yerleşim, eğitim ve sağlık sigortası. Yerel kamu kuruluşlarının işlem planları getirmelerine ve bütçelerinden bir miktar bu planların gerçekleştirilmesi için kullanılmalarını önermekte. Ayrıca bu planları gerçekleştirmek için bakanlıklara miktarların çoğalması için müracaat gerekmekte. 8 Avrupa ülkesinin inisiyatifi ve desteği ile Hükümet aktif olarak Romenlerin Dekat katılımına (2005-2015) katılım sağlamıştır. Bu destek Romenlerin tüm bölgede iş çerçevesi kapsamında sosyal katılımlarına, sosyal ve ekonomi durumlarının yükselmesine ve iyileşmesine yöneliktir.

53. İş ve Sosyal Çalışma Bakanlığı temsilcilerine göre, Strateji ve Milli planlamanın birinci yıldaki (2006) uygulaması özellikle eğitim ve iş bulma alanında olumlu not almıştır. İş alanında Romenlerin yükseltilmesinde ve onların küçük aile ticaret başlamaları için desteklemekte. İş verenlerin Romenleri daha büyük sayıda işe almaları teşvik edilmekte ve bu konuda aktiviteler tüm hızıyla sürmektedir. Romenlerin sosyal ve sağlık koruma haklarının kolaylaşması için özel önlemler alınıyor (Daha fazla bilgi için devlet raporuna bakınız)

b) Çözülmemiş sorular

54. Bir taraftan Hükümetin geçen yıllarda verdiği hizmetten memnun olan Danışma kurulu diğer bir taraftan üzüntü göstermektedir. Romenlerin diğer topluluklardan farklı olduğunu ve halen tüm alanlarda zorluklar çektiklerini maddi ve siyasal istek yetersizlik sebebi ile milli stratejinin gerçekleştirilmesi için gecikmeler ve ciddi sorunlar yaşanıyor. Ayrıca önem verilen gruplar bu fırsatları kullanmada zorluk çekmektedir.

55. Romen topluluğunun %70'ini gecekondularda yaşıyor ve her an yaşadıkları yerden atılma korkusu için su, elektrik ve ulaşım yolları gibi altyapı eksikliğinden dolayı Danışma kurulu üzüntü duymaktadır. İşsizlik genel olarak her toplulukta⁶ olsa da, daha az sayıda veya daha çok sayıda topluluklar gözetmeksizin, Romenler⁷ arasında resmi dışı çalışanların sayısı %70'i bulmaktadır. İş bulma konusunda bir çok Romen'in şansı çok azdır, bunun sebebi de iş pazarındaki ayrımcılık ve genel olarak düşük eğitim seviyesidir (aralarında birçoğu sadece ilköğretim mezunudur).

56. Onların temsilcilerine göre, İş bulma ajanslarındaki⁸ veri tabanlarından Romenlerin bilgileri sistematik silinmektedir; iş bulma ajanslarının bazılarında göre bunu sebepleri yeterli eğitimin olmamasıdır, ki zaten sosyal ve iş yardımı için piyasada gerekli olan şartlarından biridir. Romen STK'ların da belirttiklerine göre, Hükümet her ne kadar da uluslar arası enstitüler ile işbirliğinde uzun yıllardır iş bulma için proje ve programlar yapsa da, Romenler ilköğretim ihtiyaçlarını doldurmadıkları için çoğu zaman dışlanıp katılamamaktadırlar. Onların bu durumuna besbelli ki Hükümet tarafından öncelikli aktiviteler gerekiyor.

⁶ Hükümetin resmi dışı kaynaklarına göre, ülke nüfusunun %40'ini işsizdir.

⁷ Son sayım sonuçlarına göre, ülke nüfusunun %2.7'sini Romenler oluşturmaktadır.

⁸ İş ve sosyal çalışma Bakanlığındaki bilgilere göre, Aralık 2006 ayına kadar iş bulma ajanslarındaki veritabanlarında 16.000 Romen kayıtlıdır.

57. Romenlerin sosyal yardım ve sağlık sigorta ulaşıma yönünde hala ciddi problemler yaşanıyor. Çoğu zaman da dşmancı tutum ve ayrımcılık pratiği belirlenmektedir. Romenlerin bir çoğu ana ilaçlara ulaşma ve aynılarının asgari ücretlerini bile ödeme imkanları yok.
58. Romenlerin durumu üzüntü yaratmaktadır. Eğitim, iş ve sağlık sigorta yönündeki problemlerin yanı sıra, Romen topluluğun içinde ve dışında da ayrımcılık ile karşılaşıyorlar. Danışma kurulunun saptadığına göre, durumları daha iyi yönde gitme amaçlı farklı sektörlerde projeler başlamış durumdadır. Eğitim, sağlık güvencesi ve çoğalma hakları ile bağlı sorunları bilinçlendirmek için aktiviteler uygulanmaktadır.
59. Bu alanda önemli çabalar ve ilerleme gösterilmesine rağmen Romenlerin eğitime yaklaşım zorlukları ve ayrımcılığa uğramaları devlet için meydan okuma olacaktır (bununla ilgili aşağıda 12.maddedeki yorumlara bakabilirsiniz.)
60. Kişisel evraklar alma yönünde yüzlerce Romen her ne kadar da yardım (finanssal yardım dahil) alsalar da, önemli bir kısmın hala nüfus doğum kağıdı veya kişisel evrakları yoktur. Bunların arasında birçoğu daha kolay vatandaşlık alma yönünde yasal değiştirgelerin yapılmasına rağmen vatandaşlık alamayanlar kişilerdir. Bu konuda Danışma kurulu, Hükümetin denetlenmiş deklarasyonunu göz önünde bulundurarak, ereve Anlaşmanın uygulanması sadece vatandaşlık sahibi olan kişilere yönelik sınırlı olarak kapsamaktadır. (Yukarıdaki 3. Madde bölümünde bakınız)
61. Sosyal-ekonomi zorluklardan etkilenen topluluklar arasında sadece Romenler değildir. Onların temsilcilerine göre, birçok Türk özellikle iş alanında aynı zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır. Aynı zamanda belli bölgelerde eğitim alanında ayrımcılık sorunlarına rastlanmaktadır. Özellikle kırsal bölgelerde yaşayan bu topluluk mensubiyetleri yerleşim sorunları yaşamaktadır.
62. Eğitim, iş ve sağlık sorunlarıyla karşılaşan Romen kadınların yanı sıra (zellikle Arnavut ve Türk kadınları), ayrımcılık konusunda daha hassas olmalarına yol açmaktadır. Görülüyor ki, söz konusu kadınlar kendi toplumunda ve genel olarak daha fazla ayrımcılık sorunları ile sık sık karşılaşmaktadırlar. Danışma kurulunun görüşüne göre onların durumu, STK sektörü ile işbirliğinde Hükümetin almış olduğu aktiviteler doğrultusunda daha üstün geliyor, ayrıca kadınların kendi sorunlarını

çözmek ve toplumdaki katılımlarını yükseltmek için kendi aralarında toplu olarak hareket etmelerini tebrik etmektedir. (bu konu ile ilgili 15.Maddedeki yorumlara bakınız).

Tavsiyeler

63. Hükümet tarafından getirilen Romenler için milli strateji ve planın büsbütün olarak yürürlüğe geçmesi için Hükümetin Romenlerle işbirliği içerisinde çabaları yoğunlaştırması gerekmektedir. Bir an önce Romenlere karşı yapılan ayrımcılığı durdurmak için belirli adımlar atılması ve sıralı olarak Stratejinin uygulanma yönünde tarafsız notlar yapılmalıdır. İş ajanslarında yapılan başvurularla ilgili bazı gerekli bilgilerin kaldırılması gereklidir. Romenlerin vatandaşlık kazanması ve kişisel evrakların alınması sırasında Hükümet belli bir kolaylaştırma sağlamalıdır.
64. Diğer topluluk mensuplarının, özellikle Türklerin karşılaştığı sosyal-ekonomi sorunlarının çözülmesi için daha sıkı önlemler alınmalıdır.
65. Farklı etnik toplulukların durumları iyileşmek için, Devlet belirli ölçüler ile cevaplandırarak bilinci yükseltmek ve konu ile ilgili alanlarda yardım etmelidir. Romenlerin eğitim, iş ve sağlık koruması alanında karşılaştıkları sorunlarına acilen aktiviteler gerekmektedir. Cinsel eşitliği kanunun uygulanması yönünde belirli kaynaklar verilmesi gerekmektedir, bu doğrultuda milli etnik toplulukların da yararına olacaktır.

Çerçeve anlaşmasının 5.Maddesi

Milli etnik toplulukların kültürünü koruma

Birinci devir bulguları

66. Danışma kurulunun Birinci Kanaatinde belirtildiği üzere, farklı toplulukların kültür kimliği ve tarihi mirası yükseltme yönünde devletin desteği uyumsuzdur. Bu doğrultuda bu durumum düzeltilmesi için devlete çağrıda bulunmaktadır.
67. Danışma kurulu, Hükümet temsilcileri tarafından belirtilen kültür kimliği kalıcılığı yönündeki endişelerini göz önünde bulundurarak, ki onlara göre asimilasyon eşiğinde, bu topluluğun kimliğinin korunması için daha büyük destek sağlaması için devlete çağrıda bulunuyor.

Şimdiki durum

a) Olumlu görüşler

68. Toplulukların etnik, kültürel, dil ve din kimliğinin korunması Anayasa'nın 48.Maddesine garantilenmiştir. Bu maddede aynı zamanda özgür ifade ve toplulukların sembol kullanma hakları da var. Bu kararlar doğrultusunda Danışma kurulunun notlarına göre, 2005 yılında yeni bayrak kanunu getiriliyor. Bu yasa ile çoğunluk oluşturmayan toplulukları nüfusun %50'sini oluşturan belediyelerde kendi bayraklarını kullanma hakkı korunmaktadır. Pratikte, bu kanun Arnavut topluluğu için geçerlidir. Yüzdelik olarak sadece Arnavut topluluğu bu şartı doldurduğu için ülkede toplam 84 belediyeden 16 belediyede Arnavutlar bayrakları kullanılmaktadır.
69. Devletin raporuna göre, 2003 yılında Kültür kanunundaki değiştirgeler, Kültür konseyinde temsilcileri ve milli etnik azınlıkların projelerini finanse etmek için daha iyi şartlar yaratıldı. Diğer yandan, Kültür Bakanlığın getirdiği yıllık programları nüfusun %20'sini oluşturan toplulukların dilinde de yayınlanmaktadır. Enstitü anlamında, etnik toplulukların kültürlerini koruma ve geliştirmeden sorumlu sektörün amacı, Kültür Bakanlığı çerçevesinde, azınlıkların kültürlerini koruma ve geliştirme yönünde yardım etmektir. Bununla birlikte milli etnik azınlıkların organizasyonlarına kültür alanında yüksek kaliteli projeler sunmaları için çağrıda bulunmaktadır ve bu projelerin uygulanması ile ayrımcılığın yapılayacağı garantilenmektedir. Projelerin seçimi için sorumlu olan komisyonlarda ve Kültür Bakanlığının yüksek yönetiminde ve çalışanları arasında farklı toplulukların temsilcileri yer alıyor.
70. Danışma kurulunun notlarına göre, milli etnik azınlıklar (Arnavutlar, Türkler, Ulahlar, Sırlar, Romenler ve Boşnaklar) tarafından teşvik edilen kültür aktiviteler Kültür Bakanlığı tarafından yıllık maddi yardım almaktadır, bu tür projeler aynı zamanda milli çıkarı gibi sayılmaktadır. Devlet aynı zamanda araştırma, arkeoloji, bibliyografi veya azınlıkların tarihe ve kültüre yönelik diğer alanlardaki projeleri de desteklemektedir (Daha fazla bilgi için devletin raporuna bakınız). Milli azınlıkların kültürel ve tarihi yapıtların korunması ve restorasyonu alanında özellikle İslam mimarisinin korunmasında yapılan girişimlerin artışına önem vermeliyiz. Danışma kurulu aynı zamanda dini birliklerin mülklerini geri çevirme prosedürü konusunda ilerleme görmektedir (Makedonya Ortodoks Kilisesi ve İslam Birliği).

71.Kültürdeki ademi merkezîyet , yerel yönetim yasaından ve kültür yasaında yapılan değiştirgelerden çıkmakta,millî etnik toplulukların kültürlerini ifade etmelerini ve devlette çok kültürlü karakteri sağlamak için önlemler alınmalıdır. Ademi merkezîyet sisteminin kurulmasıyla belediyelerin projeleri desteklemesinde enstitüsel ve finansman sorumlukları artmış ve tarihi eserler , kutlamalar v.b. için onlar sorumludur. Ademi merkezîyet döneminde problemlerin olmasına rağmen etnik toplulukların kültüründeki gelişime yararlı olabileceği düşünölmektedir.

c) Çözölmemiş sorular

72.Hükümet tarafından desteklenen azınlıkların kültürde ki aktivitelerini göz önünde bulundurarak ,Danışma Kurulu azınlıklara verilen maddî desteğin yetersiz kaldığını benimsemekte ve bu durumla Anayasa da olan ve olmayan daha küçük etnik toplulukların etkilendiğini görmekte. Bu toplulukların temsilcilerine göre , finanssal sıkıntılarının olmamasıyla, hükümetin finanssal açıdan yardımlarda bulunması ile toplulukların kültürlerini ve kimliklerini koruyabileceklerini belirtmekte.

73.Romenler devletteki kültür hayatına iştirak edilmelerini belirtmekte,aynı zamanda kendi kültürlerine sahip çıkmaları ve geleneklerini araştırmak için finanssal yardım aramalarına rağmen devletten olumlu cevap alamadıklarını belirtiyorlar. Devlet organları yardım bulmak için zorluklar yaşadığını ve benliklerini bulmaları için onlara yeterli derecede yardım yapamadıklarını belirtmekte.

Tavsiyeler

74.Azınlıklar temsilcileri ile işbirliği yaparak,devlet millî etnik azınlıklara kültürlerini genişletmeleri için finanssal yardım yapmalıdır.

75.Anayasa da olan ve olmayan küçük millî azınlıklar için özel önem göstermeli ve kendi benliklerini koruma için açık ve net kararlar uygulamalı.

Çerçeve anlaşmasının 5 maddesi

Tolerans ve kültürler arası diyalog

Birinci devirden bulgular

76. Danışma kurulunun birinci kanaatinde toleransı ve kültürler arası ilişkileri artırma için genel ve yerel yöneticileri çaba sarf etmeye davet etmektedir. Farklı etnik gruplar arasında ilişkilerin ve iletişimasyonun alçak seviyede olması yüzünden Danışma Kurulu iktidarın, özellikle eğitimde, toplum polarizasyonuna karşı savaşmasını önermekte.
77. Medyanın etnik sorunlar hakkında bahsetmeleri için onları teşvik etme yöntemlerini çoğaltması gerektiğini belirtmekte.
78. Aynı zamanda hükümetin Kosova'dan kaçmış ve halen Eski Yugoslavya Cumhuriyeti Makedonya da yaşayan Romenler, Aşkaller ve Mısırlıların fakirlik ve toplumdan ayırılmamalarına özen gösterilmesi için çağrıda bulunulmuştur.

Şimdiki durum

a) Olumlu görüşler

79. Danışma Kurulu kültürler arası diyalog ve anlayışın, iki büyük topluluk arasında, son birkaç yıldır olumlu yönde büyüdüğünü benimsemekte. Hakça temsilin uygulanması ve bilinci artırma bu olumlu yönelmenin sebeplerinden birkaçıdır.
80. Hükümetin raporunda yazıldığı gibi, eğitimde etnikler arası anlayış 2005-2015 yılları arasında gerçekleşecek Milli programın öncülüğüdür, öğretim programında ise tolerans ve saygı ilkokullarda ve orta okullarda toplum bilimleri ve vatandaşlık bilimlerinin verilmesiyle iyileştirilmesi öngörülmekte. STK'lar, uluslar arası organizasyonlar ve hükümetin işbirliğiyle gerçekleştirilen projelerde farklılıklarda toleransı ve saygıyı şuurda büyütmeye çalışılmaktadır.
81. Bu sınıfta toplumun yaptığı inisiyatifler ve ilerleme Danışma kurulu tarafından görülmekte. Kurul özellikle milli etnik azınlıkların kadın kolları tarafından diyalogu ve anlaşmayı ilerleme konusunda yapılan projelere önem vermekte, özellikle Arnavut sınıflarının çoğaltılması doğrultusunda yapılan çalışmalara saygı duymaktadır. Çok etnikli ağda haklı olarak kadın

kollarının Mecliste ve belediye konseylerinde kadın temsilcilerin olması için yaptıkları çalışmalardan da bahsedilmeli.

82. Danışma kurulu milli etnik grupların Makedon dilini öğrenmesi için çaba sarf ettiğini aynı anda Arnavut dilinin halkın karışık olarak yaşadığı bölgelerde öğrenilme teşvikini görüp bu konuda mutluluk duymaktadır. Bu durumun Makedonlar ve Arnavutlar arasında anlayış ve daha büyük diyalog getireceğine Danışma kurulu ümit etmektedir.

b)Çözülmemiş sorular

83. Yukarıda adı geçen ilerlemeleri göz önünde bulundurarak, Danışma kurulu Eski Yugoslavya Cumhuriyeti Makedonya toplumunun etnik seviyede polarize olduğunu ve Makedonlar ve Arnavutlar arası barışı sağlamak için halen çabalara ihtiyaç duyulduğunu görmekte. Etnik sorunların çözülmesi ve kararların hızlandırılıp alınması bu konunun olumlu yönde sonuçlandırılmasına neden olacaktır.

84. Danışma kurulunu üzen bir nokta da, bir çok kaynağın sunumuna göre iki topluluklar arası sınırlı derecede, özellikle savaşın yaşandığı Kalkandelen ve etrafında yaşayan topluluklarda, işbirliği vardır. Bu durumun üzücü tarafı da, okullarda, her günlük hayatta ,aleni dinlenme tesislerinde ve sosyal hayatta gençlerin etkilendiklerini belirtmekte. STK'ların farklı etnik topluluklarından gençleri bir araya getirme için gösterdikleri çabalar her zaman hükümet tarafından desteklenmemekte ve bu yüzden büyük etkileri yok. (Aşağıda madde 12 'de de belirtilmiştir)

85. Daha küçük etnik azınlıklara (Ulahlar, Türkler, Sırp ve Boşnaklar) bakıldığında, entegrasyonda ve sosyal hayatta benimsenmede sorun yaşamamalarına rağmen toplumu zenginleştirirken onlara yetersiz önem verildiğini belirtmektedirler.

86. Entegrasyonda önemli rol oynayabilecek bazı medya kuruluşları halen milli etnik topluluklar için bilgileri aktarmada objektif davranmamakta ve bazen bazı etnik topluluk için sert tepkiler verdikleri yüzünden Danışma kurulu bilgilendirilmiştir. Etnikler arası diyalog ve anlayışı tanıtım yapmaları yerine bir düşüncede sınırlı kalmaları ve etnik sorunları siyasileştirip siyasal ve ticari amaçlarda kullanmalarına karşı gelmektedir. Gazetecilerin etnik toplulukları kötülemeleri ve olumsuz tutumlarla göstermeleri

davranış kodekslerine uymamakla birlikte o konuda yapılan çabaları boşa çıkartmaktadır. Ceza kanununun 319. maddesinde var olan kin teşviki yapılması ceza olarak dursa bile az kullanılmaktadır.

87. Kosova'dan kaçan Romenler,Aşkaller ve Mısırlıların sayısı azalmasına rağmen devletin bunların sorunlarıyla ilgilenmesi gerekmekte, hukuk durumları henüz çözülmemiş ve her anlamda hassas durumda bulunmaktadır. (yaşam ve yerleşim,sosyal-ekonomik haklar, eğitim v.b.) Danışma kurulu hükümetin bu sorunlardan haberdar olduğunu ve bu konuda durumu çözmek için uğraş verdiğini belirtmekte.2006 da hükümetin gönderdiği raporlarda da belirlendiği gibi 400 Kosova kaçağının vatandaşlık istemelerine rağmen geriye çevrildikleri belirlenmekte. Tüm uğraşlara ve şikayetlere rağmen alınan kararlar sonucunda bu durumun değişmemesi, STK lar insan hakları bölgesinde huzursuzluk duyulduğunu ,önlem alınmadığını ve bu şikayet davalarını eleştirdiklerini belirttiler. Danışma kurulu bu durumun hükümet tarafından tekrar incelenmesi gerektiğini düşünmekte.

Tavsiyeler

88. Farklı etnik toplulukların işbirliklerini,özellikle karışık etnik toplulukların yaşadığı bölgelerde, sağlamak için hükümetin daha çok gayret göstermesi gerektiğini,bilinci okullarda,yerel iktidarda,medyada,mahkemelerde v.b. büyütmek için önlemler alınması gerektiğini belirtmekte.Ayrımcılığa karşı savaş ,nefret,kin ve toleranssızlığı kaldırmak için yasaların tüm sektörlerde saygılaşmasını öneriyor.

89. Önemli olan medya tarafından etnikler arası sorunların objektif ve tarafsız yayınlanmasıdır,ayrıca siyasi partilerin medyaya yaptığı baskı azaltılmalı ve ya yok edilmelidir. Ek çalışmalar ve önlemler alınarak medyada profesyonel olanların çalışmaları ile bu kurumları profesyonel çalışmaya teşvik edecektir.Milli etnik topluluklar sorunları için medyanın daha büyük önem gösterilmesi gerekmektedir.

90. Kosova'dan kaçan Romenler,Aşkaller ve Mısırlıların konumlarına daha büyük önem verilmeli,ayrıca hükümet onların kişisel ihtiyaçlarını karşılamak için önlemler alarak konumlarının düzeltilmesinde gayret göstermesi gerekmektedir.

Polis çalışmaları ve insan haklarına saygı duymak

Birinci devirden Bulgular

91. Danışma kurulunun birinci kanaatinde polis üyelerinin azınlıklara özellikle Romenlere ve Arnavutlara yaptıkları baskı ve kötü davranışlar kuşku uyandırmakta, ancak bu durumların seyrek mahkemelik olması üzücüdür. Hükümete bu durumu incelemesi için çağrı yapılmıştır ve bu durumla yapılan şikayetlerin sonuçlarını öğrenmesi için araştırma yapmasını istemiştir.

Şimdiki durum

a) olumlu görüş

92. Gerçekçi sorunları görme ve bu bölgenin ihtiyaçlarını gidermek için poliste temel reformlar yapılmış ve Avrupa standartlarına saygı gösterilerek yeni Polis Yasası getirilmiştir, bu da Danışma kurulu büyük bir başarı sayılmaktadır. Şimdi insan hakları Polis akademisinde ayrı ders olarak okutulmakta, ayrıca sivil toplum teşkilatları ile öncelikli bölgeleri göstermeleri için işbirliği yapılmaktadır. 2004 yılının Ocak ayında Polis ahlak kodeksi getirilmiştir ve bu da ayrı bir ders olarak polislerin eğitiminde yararlı olmuştur. Çok kültürlü ortamlarda polislerin spesifik karakteristiklerini yansıtan yeni bir ders hazırlandığı bildirilmekte.

93. . Pratikte karışık etnik toplulukların yaşadıkları bölgelerde çok etnikli polis ekipleri çalışmaya başlamış, ve ilk sonuçlara bakarak durumun iyiye gittiği görülmekte. Hükümet bu tür çalışmayı tüm bölgede yaygınlaştırmayı düşünmektedir.

94. Danışma kurulu, İçişleri Bakanlığı tarafından çeşitli etnik topluluklardan mensuplar olmak üzere polis müfettiş birliğinin kurduğunu ve şu anda reformlardan geçmesine rağmen çalışmaya devam ettiğini belirtmekte.

b) Çözülmemiş sorular

95. Bahsi geçen önlemler alınmış olsa bile, sivil kaynaklar halen Romenler ve polisler arası ilişkilerde sorunların olduğunu belirtmekte. Böylece ayrımcılık, düşmanca davranışlar ve polislerin yaptığı baskılardan maruz kalan Romenler ve taciz kavramı tekrar gündeme gelmekte,

96. Aynı kaynaklar, polislerin ve mahkemenin bu durumla ilgilenmediklerini , ayırimcılık ve toleranssızlık sorunlarının tanınmadığını ve aynıları için araştırma ve soruşturma yapmadıklarını belirtiyorlar.

Tavsiyeler

97. Hükümet polis kuvvetlerinin insan haklarını ve farklılıklara saygı bilincini arttırmak ve devam ettirmek için önlemler almaya devam etmeli ve Romenlerin emniyette çalışmaları için çaba göstermeleri gerekmekte.

98. Aynı zamanda polislerin ahlakını takip eden bağımsız gözetim mekanizmalarının var olduğunu gösterebilmeli, ayrıca yanlış davranışlarda bulunanlar ve insan haklarını ihlal eden polisler için belirli cezaların uygulanması gerekmektedir. Bundan başka , daha bilinçli davranmaları için mahkemelerin toleransa ve anti-ayırımçılık sorunlarına karşı daha çok eğitim alması ve aktiviteler yapması gerekmektedir.

Çerçeve anlaşmasının 7 maddesi

Düşünce özgürlüğü,şuur ve din tercihi

Şimdiki durum

99. Hükümetin okullarda din eğitimi özel ders olarak işlenmesini düşündüğünü Danışma kurulu saygı ile karşılamaktadır. Bu konuyla ilgili Danışma kurulu baştan beri millî etnik toplulukların ihtiyaçlarını ve dini tercihlerini göz önünde bulundurarak hükümetin önlem almasını önermekte.

Tavsiyeler

100. Devlet okullarında din eğitimi okutulmaya başlanırsa, Çerçeve anlaşmasının gölgesinde kalmamak üzere ve ailelerle danışılarak ,millî etnik toplulukların haklarını koruma altına alarak ve düşünce özgürlüğünü,şuur'u ve din tercihini koruyarak bu işlemi uygulamalarını önermekte. Din eğitimin çocuklara okutulması sırasında içeriğinde sadece bir dine yönelmesinin yanlış olduğunu belirtmekte. (madde 12 ye bakabilirsiniz)

Çerçeve anlaşmasının 8 maddesi

Dini telaffuz etme hakkı ve dini enstitüler,organizasyonlar ve birlikleri kurma hakkı

Birinci devirden bulgular

101. Danışma kurulunun birinci kanaatinde dini toplulukları sicile kaydetme için azınlıkların emniyette olmadıklarını görmekte,1997 yılında yapılan din toplulukları kanunun değiştirilmesi Anayasa mahkemesinin kararlarına göre,Hükümet etnik toplulukların kurulması için kuruluş usulünü düzeltmeye teşvik edildi.

Şimdiki durum

a) Olumlu görüşler

102. 2006 yılının Aralık ayının sonlarında ,kiliseler,dini topluluklar ve dini gruplar yasası Hükümet tarafından sonuçlandırılmış usule getirilmeye çalışmıştır. Yasa diğer karakteristikleri dahilinde, dini toplulukları sicile kaydetmenin kolaylaştırılacağını,ve bundan sonra devlet organlarında değil de mahkemelerde yapılacağını göstermekte.Hükümet,partilerle danışıldığını ve kanun taslağının uluslar arası kurumlara düşünce almak için gönderileceğini belirtmekte.

b) Çözülmemiş sorular

103. Danışma kurulu Anayasa mahkemesinin kararlarına karşı, dini toplulukları sicile kaydetme ve yasal hakları aramalarda yine de bir kuşkunun kaldığını görmekte. (1997 yılından dini topluluklar ve dini gruplar yasası).Belirli grupların mensupları (Sırp ve Ulah) Yasada ki kararların ayrımcılı olduklarını ve bir dini yapıt yapma için dini toplulukları sicile kaydetmenin şart olarak koyulmasının yanlış olduğunu belirtmektedirler. Bu dönemde yürürlükte olan yasanın bu sorunu çözebilme yeteneği olduğu belli değildir.

Tavsiyeler

104. Hükümet milli etnik toplulukların dinlerini telaffuz etme veya dini enstitüler , organizasyonlar ve birlikler kurmaları için haklara sahip olduklarını,ve bu konunun hem yasal hem de pratikte uygulanmasını tavsiye etmektedir. Çerçeve anlaşmasının 8 maddesine dayanarak yeni yapılan ve yürürlüğe girecek yasada hakları kullanma için tüm şartlar ve

tüm dini topluluk görüşleri olmalı ve bu konuda Hükümetin uygun önerge vermesini tavsiye etmektedir.

Çerçeve anlaşmasının 9 maddesi

Milli etnik toplulukların dilinde yayın yapan medyaya ulaşımı

Birinci devirden bulgular

105. Birinci kanaatinde, Danışma kurulu, devlet televizyonunun azınlıkların dillerinde yayıncılık yapan üçüncü kanalında ki problemleri çözmesi için hükümete çağırıda bulunmuştur.

106. Danışma kuruluna göre, Makedon dilinde yayın yapma için uygulanan yasalar, ve bu yasaların etnik toplulukların dilinde yayın yapması için uygulanması özel radyo yayıncılarının yayın izin belgesine sahip olmasını engellemektedir. Buna istinaden danışma kurulu radyo yayıncılar yasasının tekrardan gözden geçirilmesini hükümete önermektedir.

a) Olumlu görüşler

107. 2005 yılında Radyo yayıncılık yasasının getirilmesiyle milli etnik topluluklarının kendi dillerinde yayın yapmaları kuvvetlendirilmiştir.Yeni yasa kamu radyo-televizyon evini ve özel radyo yayıncılarını kültür ve milli azınlıklarınlar dilleri ile ilgili,özellikle vatandaşlardan 20% nin (Arnavutça) konuştuğu dilde ve diğerinin, sorunları yayınlamasında teşvik etmektedir.

108. Yeni yasaya göre etnik toplulukların dilinde yayın yapan özel radyo yayıncılarının Makedon'ca dilinde de yayın yapma zorunluluğu yoktur.Radyo yayıncılığı yapma izninin alınması sırasında etnik topluluklarının dilinde de yayın yapılabileceğini bulundurmak zorunluluğu vardır. Yeni radyo yayıncılığı yasasına göre Radyo yayıncılarının günlük yayın kapsamının %30 u Makedon'ca ya da etnik ,topluluklarının dilinde olmasını gerektirdiğini,kamu radyo yayıncılarının ise %40 nı oluşturmalıdır. Danışma kurulu etnik dillerde yapılan yayın kapsamının ne durumda olduğu hakkında tam bilgi alamamıştır.

109. Danışma kurulu, yeni yasada kamu radyo yayıncılarının yönetiminde diğer etnik topluluklardan temsilci bulunma zorunluluğunu ve kararların alınması sırasında çift çoğunluğun kullanılmasını göz önünde bulundurmuştur.(madde 15 e göz atın)

110. Danışma kurulu, kamu televizyonunun ikinci kanalının MTV 2 tamamen etnik topluluklar dilinde yayın yaptığını fark etmiştir, aynı zamanda program prodüksiyonlarının hazırlanmasında yer alan kişilerin tüm etnik topluluklardan olduğunu göz önünde bulundurmıştır. Devlet radyosu yerli ve devlet çapında etnik toplulukların dilinde yayın sunmaktadır. Danışma kurulu ayrıca gelecek 5 yıl içinde daha küçük etnik guruplarının medya ihtiyaçları hakkında çalışma yapacaktır.

111. Özel medyalara bakılırsa bu alanda olumlu gelişmeler vardır, mesela 2004 yılında Arnavut dilinde yayın yapan ALSAT televizyonu kurulmuştur, bu kanal haberleri aynı zamanda Makedon dilinde de sunmaktadır.

Romenlere bakarsak, Üsküpte iki TV Romen dilinde yayın yapmaktadır. Kumanova'da ise Romen dilinde haftada iki kez radyoda yayın yapılmaktadır. Yerel anlamda özel radyocular etnik toplulukların dilinde de yayın yapmaktadır.

Danışma kurulu, Devlet radyo-televizyonunun web sitesinin diğer etnik toplulukların dilinde de kullanılacağını olumlu karşılamıştır.

112. Danışma kurulu, 2005 yılı devlet raporunda Arnavut dilinde 28 adet yayım ve Sırp dilinde 1 yayının yayınlandığı belirtilmiştir. Ulah dilinde haftada 2 kez dergi yayınlanmaktadır, ayrıca Romen dilinde de bazı dergiler yayınlanmaktadır, bu dergilerin sıralı olmayışı maddi olanakların kısıtlı olduğundan kaynaklanmaktadır. Ayrıca, Makedon medya enstitüsünde Romenler gazetecilik eğitimi almaktadır.

b) Çözülmemiş sorular

113. Danışma kurulu, etnik toplulukların medyada sınırlı olarak yer aldıklarını, ve diğer medyaların bu sorunla ilgilenmediği kanaatindedir. Bu Etnik toplulukların dergi ve gazete yayınlanması maddi sıkıntıdan kaynaklanmaktadır.

114. Danışma kurulu pratikte azınlıkların medyalarından yapılan yayınların sadece kendi etniklerine dayanmakta olduğunu ve diğer farklı gruplarla iletişim için üzüntü belirtmektedir. Bu tür yaklaşım ve diyalogun olmaması Arnavutlar ve Makedonlar arasında çok görülmekte ve onların medyada iletişim için ortak bir dil bulmaları

zorlaşmaktadır. Küçük milli topluluklar ise bu kontekste kendilerine yer bulmada çok zorlanıyor.

115. Kaynaklar medyanın siyasette çok bağımlı olduğunu ve bunun ciddi bir problem olduğunu belirlemek.,bu durum ise medyanın azınlıklarla ilgili görüşlerini yansıtmasına engel olup durumu zorlaştırmaktadır .Ayrıca,gazetecilerin profesyonel Standardları için büyük sorular uyandırmakta,aynı zamanda bu durumun program kalitesini düşürmesi ve medyanın entegrasyon ve azınlıklar arası ilişkiler için oynaması gereken rolleri kısıtlamaktadır.

Tavsiyeler

116. Danışma kurulu hükümeti kendi dilinde yayıncılık yapan milli etnik toplulukların ihtiyaçlarını karşılamak ve yasalara uygun olarak bu safhada olan problemleri çözmek için önlemler almasını teşvik etmektedir.
117. Devlet medya aracılığıyla kültürler arası diyalogu ve anlaşılmayı büyütmek için girişim yapması gerekmekte.Medyaların editörlük özgürlüğüne saygı duyarak , devlet medyayı çok kültürlü programlar yapması için ve azınlıklar arası diyalogu arttırmak için,diyalog yapan katılımcıların baskılı olmaması dahilinde, maddi yardımlarda bulunarak onları teşvik etmelidir.
118. Gazetecilerin,özellikle çok kültürlü ortamlarda çalışanların,profesyonel eğitimine özen gösterilmelidir.Sistemi kuvvetlendirmeye çalışan medya gruplarını, medyanın çalışmalarını ve çabalarını onaylamak ve desteklemek için yatırım yapılmalıdır.

Çerçeve anlaşmasının 10 maddesi

Kamu kuruluşlarıyla ve kamu kuruluşları tarafından Azınlık dillerinin komünikasyonda kullanımı

Birinci devirden bulgular

119. Danışma kurulu birinci kanaatinde hükümete, kamu kuruluşları tarafından komünikasyon için milli etnik toplulukların kendi dillerini kullanmalarını yasa ile , dil ve alfabe yasasını hesaba katarak, garanti altına almasına çağrıda bulundu.

120. Danışma kurulu mahkemelerde milli etnik topluluklar dilinde tercümanlık yapabilen kişi sayısının az olduğunu belirtip, bu sorunu çözmek için devleti eğitim programları yapmasına çağrı yapıyor.

Şimdiki durum

a)Olumlu görüşler

121. Danışma kurulu dil kullanımı yasasını göz önünde bulunduruyor.Kurul bu konu hakkında farklı düşünceler olduğunu benimsemekte,Ohri anlaşmasının kullanılmasıyla-bazı kişiler bu yasanın Ohri anlaşması yüzünden mecburi olduğunu,diğerleri ise Anayasanın ve yasaların bu sorunu zaten çözdüklerini belirtmekteler. Danışma kurulu,Eski Yugoslav Cumhuriyeti Makedonya'da olan dil sorununu çözmek için,devletin dil kullanımı yasası getirmesiyle devletin hukuksal bir yapı olacağını ve bu durum yüzünden bundan önce karşılaştıkları sorunlarla artık karşılaşmayacaklarının inancında.

122. Danışma kurulu,Anayasanın 7 maddesine ve 2005 yılında değiştirilen idari işleri yasasına göre ,Arnavutların 20% daha çok yaşadıkları belediyelerde ve Makedonların yaşamasına rağmen Arnavut dilinin yerel konsey,etnikler arası ilişkiler komisyonları toplantılarında ve belge hazırlıklarında kullanılmaya başladığını görmektedir. Yerel yönetim Bakanlığına göre kamu yönetiminde milli etnik toplulukların dillerini kullanımı Üsküpte (16%) artmıştır.Gerçek anlamda ,vatandaşların 20%'nin kullandığı , sadece Arnavut dili için geçerlidir ve o yüzden Üsküp şehri ve 4 Üsküp belediyesinde resmi dil olarak hesaba katılmaktadır.

123. Danışma kurulunun aldığı bazı bilgilere göre Meclis kararnamesinin değişimi için planlar yapıldığını,Makedon dilinden maada, diğer dillerin kullanımı için şartların gözden geçirildiğini ve bunların meclis oturumlarında ve meclis çalışma kollarında kullanılması için çabalar yapıldığını benimsemekte.

124. Danışma kurulu son bir kaç yılda profesyonel tercümanların eğitim görmesi ve 100 den fazla tercümanın,özellikle Arnavut dilinde,mahkemelerde ve devlet kuruluşlarında çalışmaya başlama çabalarını selamlamakta.

b) Çözülmemiş sorular

125. Kamu kuruluşlarında Arnavut dilinin kullanımında gelişmeler olmamasına rağmen , Arnavut temsilciler zorluklardan bahsederek-bazı durumlarda imkansız bile- bazen tercüman bulmada eğitimsizlikten ve ya isteksizlikten zorlandıklarını dile getirmektedirler.
126. Danışma kurulunun aldığı bilgilere göre,Arnavut dili dahil olmamak üzere diğer etnik topluluk dillerinin kamuda pek kullanılmadıklarını benimsemekte.Bu durumun sebebi diğer etnik toplulukların çok az yerlerde 20% den fazla nüfusu olmasıdır. 5 belediyede 20% den fazla Türk nüfus,Romenler ve Sırpalar birer belediyede,bu vesileyle bu belediyelerde ikinci resmi dil olarak onların dili kullanılmaktadır.Danışma kurulunun bu belediyelerde kamu yönetiminde Çerçeve anlaşmasının 10 maddesinin,2 fıkrasına göre tam anlamında ikinci resmi dil olarak kullanılmaları için bilgilere sahip olmadığını belirtmekte.
127. Anayasaya göre milli etnik topluluklar bir bölgede 20% den daha az bir topluma dahil olması ve kendi dillerini kamuda kullanmaları için yerel yönetim karar vermektedir.Danışma kurulunun birinci kanaatinde yer alan yerel nüfusun yasal haklarının pragma tik ve gevşek olarak uygulanmasının devlet tarafından yapılacağını ummakta.
128. Danışma kurulu son bir kaç yılda çaba gösterilmesine rağmen, azınlık dillerinin ceza usulü takibinde kullanımının kısıtlı olduğunu,nitelikli tercümanların (Arnavutça, Romence,Türkçe v.b) azınlık dillerinde çok az sayıda olması problem yaratmaktadır.

Tavsiyeler

129. Milli etnik toplulukların dil kullanımı yasal haklarını korumak için nitelikli tercümanların hem genel hem de yerel çapta devlet organlarından daha fazla işe alınmaları gerektiğini belirtmekte.

Çerçeve anlaşmasının 11 maddesi

Kişisel isimler için azınlık dillerinin kullanılması

Birinci devirden bulgular

130. Danışma kurulunun birinci kanaatinde kimlik kartları ile ilgili sorunların olduğunu, fonetik çevirilerde özellikle Türk isimlerinde yanlışlıklar yapıldığını,değişmelere uğradıklarını ve geçmişte zorla değiştirilmeleri göze çarpmaktadır. Hükümet bu tür sorunları gidermek için önemli adımlar atması gerekmektedir. Aynı zamanda kimlik kartlarının yasal kullanılmaları için önlemler alıp onları uygulamaları gerekmektedir.

Şimdiki durum

a) Olumlu görüşler

131. 2004 ve 2005 yılında kimlik yasasında yapılan değişimleri Danışma kurulu tebrik etmekte,Makedon dili dahil,bir bölgede 20% den daha fazla bir topluma dahil olan azınlık dilinin (Arnavut dili sadece) ve alfabesinin kimliklerde kullanılması kararı alınmıştır. Ayrıca,bu kararların değişmesiyle 20% den daha az bir topluma dahil olan azınlıklar kişisel isimlerini kimliklerde hem Makedon dili ve kiril alfabesiyle hem de kendi dilleri ve alfabeleriyle yazabilirler.

132. İçişleri Bakanlığının verdiği bilgilere göre,bu yasal uygulamanın teknik kısmını çözdüklerini ve Ocak 2007 yılından beri kimliklerin bu kararlar doğrultusunda bastırıldığını belirtmekte.

133. Buna benzer kararlar pasaport uygulamalarında yapılmıştır.Aramalar sonucunda, bu belgeler,Makedonca'dan maada ,diğer milli etnik toplulukların dilinde (ve alfabesinde),sadece Arnavutça için geçerli değil hepsi için geçerli olmak üzere,bastırılmakta.Ehliyetlerde de bu tür değişimler "yeni kimlik belgeler" planı ile öngörülmüştür

b) Çözülmemiş sorular

134. Azınlıkların dillerinin kullanımında,kimliklerde ve diğer kimlik belgelerinde kendi alfabelerinin kullanmada alınan yasal önlemleri selamlamasına rağmen,Danışma kurulu bu kararları uygulamasının henüz alt safhalarda olduğunu ve hükümetin bu süreci hızlandırmak için önlem alabileceğini ummakta.

Tavsiyeler

135. Hükümetin, azınlıkların dillerini kullanımında, kimliklerde ve diğer kimlik belgelerinde kendi alfabelerinin kullanmada kararların uygulanması için çaba sarf etmesini önermektedir.

Azınlık dillerinin yerel coğrafi yerleri için kullanımı

Birinci devirden bulgular

136. Danışma kurulunun birinci kanaatinde milli etnik topluluk dillerinin yerel yerlerin ve diğer coğrafi yerlerin yazılması için az kullanıldıklarını ve bu durumu tekrar araştırmak için hükümeti teşvik etmektedir.

Şimdiki durum

a) Olumlu görüşler

137. İçişleri Bakanlığının bir süre önce verdikleri bilgilere göre ,Arnavut dilinin ve alfabesinin yerel yerleşim yerlerinin isimlerini yazmakta kullanıldığı belirtmişler. Bundan böyle terimler hem Makedon dili ve kiril alfabesiyle hem de Arnavut dili ve alfabesiyle yazılacaktır, önce Arnavut alfabesiyle yazılan terimler içinde aynı durum geçerlidir. Danışma kurulu, bir bölgede 20% den daha fazla bir topluma dahil olan azınlık dilinin kullanıldığı ve ikinci resmi dil olması yüzünden bu durumun gerçekten pratikte de uygulandığını ve Makedon'ca ile birlikte Arnavut dilinin kullanıldığını görmekte.

b) Çözülmemiş sorular

138. Danışma kurulu anayasaya ve yerel yönetime göre hükümetin coğrafi yerleri isimlendirme için milli etnik topluluk dillerine son zamanlarda önem gösterip adım atıklarını görmekte. Kesin bilgilere sahip olmamakla birlikte kurul Çerçeve anlaşmasının 11 maddesinin 2 fıkrasına göre hükümetin gereken yerlerde coğrafi yerlerin adlandırılmalarında etnik dillerin kullanımının uygulamaya geçmesine izin vereceklerini ümit etmektedir. Dil kullanımı yasasının getirilmesi ile bu tür sorunların ortadan kalkacağına inanmakta.

Tavsiyeler

139. Danışma kurulu, hükümeti, etnik toplulukların kendi dillerini Çerçeve anlaşmasının 11 maddesinin 3 fıkrasına göre ve var olan yasalara göre yerel yerleşim birimlerini isimlendirip kullanmaları için, gereken adımlar atmasını teşvik etmekte.

Çerçeve anlaşmasının 12 maddesi

Çok kültürlü ve kültürler arası eğitim

Birinci devirden bulgular

140. Danışma kurulu birinci kanaatinde hükümeti kültürler arası anlayışı ve diyalogu okullar aracılığıyla ilerletmek ve kolaylaştırmak için çağrı yapmakta.Devlet aynı zamanda ders kitabı eksikliliğini ve azınlık dillerindeki yetersiz öğretmen kadrosunu gidermek için kuruldan uyarı almıştır.

Şimdiki durum

a) Olumlu görüşler

141. Danışma kurulu geçen son bir kaç yılda insan haklarının toleransını ve saygısını ilerletme ve durumu okullarda yansıtmakta çaba gösterildiğinin farkına varmakta. Kurul özellikle savaşın olduğu belediyelerde bu durumun gerçekleşmesini tebrik etmekte. Danışma kurulu bu inisiyatifleri genellikle uluslar arası organizasyonlar yardımıyla STK'ların yaptığını görmekte ve devletin bu konuda çalışmalara katılım sağlamadığı için üzüntüsünü belirtmekte.(yukarıda madde 6 da geçen görüşlere de bakabilirsiniz)

b)Çözülmemiş sorular

142. Danışma kurulu okullarda toleransı ve etnikler arası anlayışı sağlamak için yapılan çabaları göz önünde bulundurarak ,kurul yinede çoğunluk ve azınlık (özellikle Arnavutlar) topluluklarına bağlı çocukların eğitiminin çok ayrı olmasına üzülmemektedir.Her ne kadar çocuklar aynı okula gitse de, farklı saatlerde derse girmekteler ve çoğu zamanlarda ayrı ayrı mekanlarda ders görmekteler. Bu yaklaşım diyalogu teşvik etmiyor,bazı durumlarda sınırlı komünikasyon ile yetiniyor,ki bu durum

genellikle Arnavutlar ve Makedonlar arasında görünüyor ve özellikle çocukları arası ilişkileri, aileler ve öğretmenler arası ilişkileri zedelemekte.

143. Danışma kurulu azınlıkların eğitim dilleri ile sorunlar olduğunu kabul etmekte ve bu yüzden ek ders almaları için yardımcı olunması gerektiğini düşünmekte. Kurul ihtiyaçların karşılanması için çeşitli çözüm şekillerinin var olduğunu, iki dilli eğitim gibi, ve Eski Yugoslavya Cumhuriyeti Makedonya'da çeşitli modellerin uygulandığını görmekte. (Çerçeve anlaşmasının 14 maddesinin görüşlerine aşağıda bakabilirsiniz). Ancak Danışma kurulu, Eski Yugoslavya Cumhuriyeti Makedonya'da eğitimde ayırımların yapılmasının çoğaldığı ve hem çoğunluk hem de azınlık topluluk çocuklarında okul dışı çalışmalara, spor ve kültür aktivitelerine de bu ayırımcılığın yöneldiğini görmekte.

144. Daha küçük milli topluluklar temsilcilerine göre (Ulahlar gibi) 2005 yılından itibaren kullanılan tarih ve edebiyat kitaplarında Arnavutlar ve Makedonlar dışında diğer azınlıklara az yer verildiğini, okullarda azınlıkların kültürünü ve tarihini anlatmak öğretmenlerin isteklerine bırakılmaktadır.

145. Aynı öyle, Eğitim Bakanlığına karışık azınlıklar arasında çalışmalar yapmamasını ve çaba göstermeyerek entegrasyonu ve diyalogu sağlamaması yüzünden büyük eleştiriler yapılmaktadır.

Tavsiyeler

146. Danışma kurulu, hükümeti, farklı etnik topluluk aileleri, öğretmenleri ve çocukları tanıştırma ve aralarında anlaşmayı sağlamak için kesin adımlar atmasına çağrı yapmakta. Kitaplarda ve eğitim malzemelerinde tüm toplulukların kültürlerine ve benliklerine önem verilmeli, öğretmenlere ise çok kültürlü ve kültürler arası ilişkiler nasıl sağlanmalı konulu eğitim programları düzenlemelidir.

147. Yetkili organlar okullarda ve okul dışı aktivitelerde ki eğitimin planlanmasında entegrasyonu ve barışı sağlamak için uğraşmalı. Toplumda insanlar arası karşılıklı güven ve kültürler arası diyalogu sağlatabilmesi için Hükümet gerekli finansal yardımı yapmalıdır.

Eğitime yönelik eşit şartlar

Birinci devirden bulgular

148. Danışma kurulu birinci kanaatinde hükümeti enstitü kapasitesini arttırmak için Eğitim Bakanlığında azınlıkların eğitimi ile ilgilenen sektöre eğitimde eşit hakların olması ve eğitimi ilerletmek için çağrıda bulunmuştur. Aynı zamanda hükümeti Arnavut ve Türklerin ilkokul ve ortaokul eğitimlerini yarıda bırakmamaları için çabalar göstermelerine ağrı yaptılar.

şimdiki durum

a) Olumlu görüşler

149. Devletin sunduğu raporda ki bilgilere dayanarak, devlet organları geçen bir kaç yıl içinde Eğitim Bakanlığında azınlıkların eğitimi ile ilgilenen sektörünü kuvvetlendirme için gerekli personel ve uzmanların çalışmaya başladığını belirtmekte. Danışma kurulu Romen mensuplu kadın temsilcinin bu sektörde yönetici olarak çalışmasını benimsemekte.

150. "Herkes için eğitim" projesi dahilinde ,özellikle çok kültürlü ortamlarda çalışanlar, okullarda çalışma şartlarının iyileştirilmesi için gayret gösterilmiştir.Bu okulların donanmaları etnik toplulukların dilinde (Arnavutça,Türkçe ve Sırpça) iyi eğitim almaları ve ayrıca Ulaha ve Romence eğitim için her çeşit malzemelerle zenginleştirilmesine çaba gösterilmekte.Ayrıca bu okullarda çalışan öğretmenlerin eğitimine de önem gösterilmektedir.

151. Devlet raporuna göre,Türk okulları (daha çok Türkçe dersin olmasını sağlamak,yeni ders kitapları için maddi yardımda bulunmak,öğretmenlerin eğitimi) sorunlarını çözmek için adımlar atıldığını belirtmekte. Hükümet bu etnik topluluğun eğitim alanında karşılaştığı sorunların yavaş yavaş çözüleceği inancında.

152. İhtiyaçların çoğalmasıyla ve mekanların olmaması sorunu yüzünden Arnavut dilinde eğitimi iyileştirmek için çaba gösterilmiştir.Eğitim kalitesini iyileştirmek ve eğitim kadrosunun uzmanlaştırılması ve maddi destek sağlamak için çok sayıda projeler -yeni okul inşaatları de dahil yapılmıştır. Devletin sunduğu rapora göre,Arnavutların şimdi yüksek

seviyeli eğitim sistemleri bulunmakta ve her geçen gün gelişmekte. Danışma kurulu Arnavut dilinde sınıflar açılmasının Makedon ve Arnavut öğrencileri ve aileleri arasında yüksek tansiyonlara neden olmasına rağmen, toplumun barış sağlamak için yaptığı inisiyatiflerle, bu tansiyonların giderek düşüğünü belirtmekte.

153. 2003 yılında getirilen Yüksek öğretim yasasına göre milli etnik toplulukların yüksek okullara yazılması etnik gruplar için özel ayrılmış devlet kontenjanların var olmasıyla kolaylaştırılmıştır. Bu yasaya göre ve Ohri anlaşmasının kapsamında ,bu olumlu önlemler üniversitelerde öğrenciler arasında etnik yapıyı göstermek için önemlidir. Resmi istatistik bilgileri son bir kaç yıl içinde Arnavutların kendi dillerinde üniversite okuma sayısının artmakta olduğunu göstermekte. Böyle bir durum Kalkandelen'de açılan iki üniversite ile -Kalkandelen Devlet üniversitesi(Hükümetten 2004 yılında resmi onay almış) ve özel üniversite olan Güney-Doğu Avrupa üniversitesi(Arnavut,Makedon ve İngilizce dilinde eğitim sunmakta) - meydana gelmiştir. Danışma kurulu, her iki enstitünün benzer seçme dersler sunduklarını ve her ikisinde farklı etnik topluluk öğrencileri arasında diyalogu ve etkileşimi ilerletme isteklerini gözlemlemekte.

b) Çözülmemiş sorular

154. Milli etnik toplulukların eğitimi üzerine uygulanan ademi merkeziyetin toplulukların temsilcilerinde kuşku uyandırmaktadır. Yerel yönetimin yaptığı çok sayılı itirazlarda,etnik topluluk göz önünde bulundurulmamakla,yetkilerin ayırımda kargaşa yaratıldığını ve bundan böyle yerel yönetimin okullardan sorumlu olacağını için dengelerin bozulacağını belirtmekte.Aynı zamanda merkez iktidarın okul yönetimine ,personel alımına ve yönetmen seçimine karışması sorun olmakta .

155. Eğitim Bakanlığı temsilcilerine göre,bütçe yeni strateji uygulanarak öğrenci sayısına göre ayrılacaktır. Bu düzenleme ile azınlık okullarında daha çok yararlanabileceği görünmekte.Bakanlık okuma kitapları çıkartmayı uğraşsa bile şimdiye kadar baskı için gerekli maddeleri ve malzemeleri sağlayamadıkları görülmekte. (Çerçeve anlaşmasının 14 maddesinde ki görüşlere bakabilirsiniz)

156. Danışma kurulu bu tür sorunların en çok milli etnik toplulukları etkilediğini ve hükümete onların ihtiyaçlarını karşılamak için daha çok ilgi göstermelerini tavsiye etmekte. Ayrıca Arnavut kız çocuklarının (11 ila 12 yaşlarında olanlar genellikle) belirli bir dönemde okulları bırakmaları ve böylece okuma ve yazmalarının özellikle Makedon dilinde alçak seviyelerde olması kuşku arttırmaktadır. Yeni yapılan bütçe dağıtım stratejisinin daha fazla zorluklarla karşı karşıya gelmemek amaçlı güzelce incelenmeden alınmaması gerektiğini belirtmekte.

Tavsiyeler

157. Ademi merkezîyet sürecinde ,hükümet eğitimde milli etnik toplulukları ezmemek için rolleri ayırtırken sorumlulukları açıklayarak ayırtması gerekmektedir. Yerel yönetimin çoğalmış yetkilerini yapabilmeleri için yönetime gereken kaynaklar hakkında özel önem verilmeli ve bu soruların açık bir şekilde, tarafsız ve hukuksal kriterlerde çözülmesi gerekmektedir.

158. Danışma kurulu, hükümeti, daha küçük milli etnik topluluklara daha iyi bir eğitim sağlamak ve ilerlemelerine yardımcı olmak için doğru politika sürmesine teşvik etmekte.

Romenlerin durumu

Birinci devirden bulgular

159. Danışma kurulu birinci kanaatinde ,hükümete, okullarda az katılımı önlemek ,Romen çocukların okulu bırakmalarını için sorunları çözmek ve Romenlerin yüksek eğitim görmeleri için yardımcı olmaya -uygulanan devlet kontenjanının çalışıp çalışmaması-çağrıda bulunmakta.

Şimdiki durum

a) Olumlu görüşler

160. Danışma kurulu devletin Romenlerin son bir kaç yılda eğitimlerini iyileştirmeye çalışmasını görmekte ve bu durum İktidar tarafından 2003 yılında getirilen Romenlerin milli stratejilerine ve milli planlamasına bağlıdır.

161. Bu nüfusun ekonomik durumlarını düzeltme için yapılan girişimler hem eğitimde hem de eğitimde sorunların olmamasına çaba harcansa da, yinede özellikle Romen kızların okumalarında sorunlar görülmekte. Eğitim Bakanlığı Romenlerin okulları bırakmaması için kalkınmalar yaparak ,hiç bir çocuğun okulsuz kalmaması için önlemler almaya çalışmaktadır. Romen çocukların okullara gitmesi ve okullara alışması için İlkokullarda ek okul yılı düzeni koyulmuştur.

162. Devlet,Romenlerin orta okullara yazılması için hem finanssal açıdan hem de özel adımlar atarak,onları teşvik etmeye çalışmaktadır.Uluslar arası yardımlaşmalar dahilinde düzenlenen programlarla orta okullarda okuyan Romen çocuklarına maddi destek sağlanmaktadır. Birinci bulgular Romen çocukların bu teşvikler ardından ilkokullara ilgi duyduklarını göstermekte.

163. Danışma kurulu, Romen çocukların eğitimi ile ilgili sivil toplum teşkilatlarının yaptıkları girişimlere övgü yağdırmaktadır. Kurul, bu tür girişimlerin yabancı yardımlara bağlı olduğunu ve bu projelerin uygulanması ve devamı için devletin de katkıda bulunmasını önermektedir.

b) Çözülmemiş sorular

164. Danışma kurulu yukarıda alınan önlemlere olumlu baksa da, Romen çocuklarının eğitimde hala ciddi sorunlarla karşılaştığını göz önünde bulundurmakta. Okullarda eğitim gören öğrencilerin sayısı küçük, okulu terk eden öğrencilerin sayısı büyümektedir. Liseye devam eden öğrencilerin sayısı ise daha azdır. 2005 yılının Resmi verilerine göre ilk okula kayıt yapan Romen öğrencilerin sayısı 8.000 dir, oysa ilk okuldan mezun olan öğrencinin sayısı 700 dür. Diğer kaynaklara baktığımızda okulu terk eden öğrencilerin %50 den fazlasını kız öğrenciler oluşturmaktadır

165. Romen ailelerinin bu sorunlarla karşılaşması maddi sıkıntıdan kaynaklanmaktadır, yönetim buna göre önlem almalıdır. Okul öncesi eğitimin paralı olması nedeniyle Romen çocukların ilk okul hazırlıkları engellenmektedir. Aynı zamanda Romen çocuklarının Makedon dilini bilmemesi eğitim alanında sorun yaratmakta ve yönetimin bu tür konularda daha önlemler alması gerekmektedir. Danışma kurulu, okul öncesi hazırlıklar hakkında yapılan çalışmalar hakkında olumlu not vermiştir.

166. Sosyal ve maddi sıkıntılarına rağmen Romen öğrenciler okullarda öğretmenlerden, diğer etnik gruplarından olan öğrenci ve ebeveynlerden ayrımcılığa uğramaktadır.

167. Danışma kurulu, Romenlerin lise ve yüksek öğrenimi için yurtdışından yapılan maddi yardımların yararlı olduğu kanaatindedir. Bu tür yardımların devamını devlet garanti altına almalı ve devamını sağlamalıdır. Aynı zamanda, Romenlerin yüksek tahsil görmesini sağlayan kontenjan sayısında eksiklikler görünmektedir.

Tavsiyeler

168. Danışma kurulu, Romenler için milli stratejide öngörülen önlemlerin devam etmesi ve gelişmesini sağlamak için, yönetimin maddi açıdan yardımcı olmasına ve eğitimde çocuk yada büyük ayrımı yapmadan eşit hak tanınmasını tavsiye etmektedir.

169. Önlemlerin alınmasında, yönetim, Romen çocuklarının okula kayıt ve devam etmesi artı okulu terk etmemeleri hakkında çaba göstermelidir. Yönetim bunu devamlı yapmalı ve yeni aktivitelerde bulunmalıdır. Özellikle okul öncesi eğitimi ve lise eğitimi için önlemler alınmalıdır. Aynı zamanda Romenlerin yüksek öğrenim görmesi için yapılan çabaları uygulamalı ve bunun faydalarını görmelidir.

170. Yönetim, okullarda Romen öğrencilere yapılan ayrımcılık hakkında önlemler almalı ve bunu uygulayan kişilere karşı daha sıkı önlemler almalıdır.

171. Yönetim, Romen çocukların eğitilmesi için kadro yetiştirmek zorunda ve Romenlerin eğitimci mesleğine yaklaşması için daha ciddi önlemler almalıdır.

Çerçeve Anlaşmasının 13 Maddesi

Özel eğitim enstitüleri

Birinci dönemden bulgular

172. Danışma kurulu birinci kanaatinde, yerel yasalarda özel ilk okul kuruluş yasağı uygulanmaktadır, bu uygulama etnik topluluklarının kendi dilinde eğitim verebilecek özel ilk okullarının açılmasını engellemektedir, bu sebepten kurul yönetime, bu sorunu tekrardan gözden geçirmesini önermektedir.

Şimdiki durum

a) Olumlu görüşler

173. Danışma kurulu, devlet raporunda yer alan özel orta eğitim ile ilgili gelişmeleri olumlu notlandırmıştır. Türk öğrencileri şimdi orta öğrenimini Üsküp ve Gostivar'da özel liselerde görebilir.

b) Çözülmemiş sorular

174. Danışma kurulu, özellikle devletin özel ilk okulların kurulması hakkında hiçbir girişimde bulunulmadığını not etmektedir. Aynı zamanda yasada olan yasağın kaldırılması için planların olmadığını vurgulamaktadır.

Tavsiyeler

175. Birinci düşünceye dayanarak, danışma kurulu yönetime, özel ilk okulu açma yasağının kaldırılmasını ve etnik toplulukların bu alanda kendi dilinde eğitim görmesi için yardımcı olmasını önermektedir.

Çerçeve anlaşmasının 14 maddesi

Azınlık dillerinin öğrenimi ve bu dillerde eğitim görme hakkı

Birinci dönemden bulgular

176. Birinci düşüncesinde, danışma kurulu Arnavut ve Türk etnik topluluklarının dilinde eğitim görmesi için daha fazla sınıfın açılması başvurularını göz önünde bulundurarak, yönetimden bu konuda araştırma yapıp sorunları çözmesini arz etmiştir.

177. Danışma kurulu, aynı zamanda Ulah, Romen ve Sırp dilinde yapılan eğitimde eksiklerin olduğunu vurgulamış ve yönetimden bu eksiklerin tamamlanmasını istemiştir.

Şimdiki durum

a) Olumlu görüşler

178. Danışma kurulu, Anayasaya göre etnik toplulukların kendi dilini öğrenme ve ilk okul ile lise öğrenimini kendi dilinde görme hakkı vardır. Aynı zamanda, Yüksek öğrenim yasasına dayanarak, devlet Makedonca dilinden farklı konuşan ve nüfusun %20 sinden fazla sayan etnik toplulukların dilinde yüksek öğrenimine devam etme hakkını sağlamaktadır.

179. Pratikte, ilk okul ve lise öğrenimi Arnavut, Türk ve Sırp etnik topluluklarının dilinde görülmekte, Ulah ve Romen topluluklarına ise birkaç okulda kendi dillerinde ek dersler verilmekte.

180. Devlet raporuna göre, Arnavut dilinde eğitimin görülmesi her alanda gelişmiştir. Makedon ve Arnavut dilinde eğitim veren aynı okulların sayısı büyüktür, bu okullarda Arnavut ve Makedon sınıfları ayrıdır, aynı zamanda sadece Arnavut dilinde eğitim veren okullara da rastlanmaktadır.

181. Son zamanlarda , tüm etnik toplulukların tarafından, özellikle Arnavutlar tarafından Makedon dilinin öğrenilmesine önem verilmektedir. Ayrıca, etnik açıdan karışık bölgelerde Makedonlar Arnavut dilini öğrenmek için çaba göstermektedir, danışma kurulu bu durumu olumlu olarak notlandırmaktadır. (Çerçeve sözleşmesinin 6 maddesine göz atın)

182. Yönetim, diğer etnik toplulukların dillerinin öğrenilmesi ve eğitimi için büyük çabalar sarf etmektedir. Devlet raporuna göre, Kumanova lisesinde Sırp dilinde eğitim veren sınıf açılmış, devlet üniversitesinde de Sırp dili ve edebiyatı kürsüsü açma planları yapılmıştır. Aynı zamanda, etnik toplulukların eğitimi departmanı Türk dilinde yeni sınıfların açılmasını (okul öncesi,ilk okul ve lise eğitiminde) ve Boşnak dilinde sınıfların açılması için çaba sarf etmektedir.

183. Etnik toplulukları dillerinde yayınlanacak ve İlk okul öğreniminde kullanılmak üzere 175 kitabın yayınlanmasına izin verilmiştir, aynı zamanda lise öğrenimi için de kitaplar hazırlanacaktır.

b) Çözülmemiş sorular

184. Yukarıda gösterilen çabalara rağmen, küçük etnik toplulukların kendi dilinde eğitimlerini sürdürmeleri sınırlıdır. Belirtildiği gibi, yeni sınıfların açılması için yapılan başvurulara hala net cevap alınamamış, aynı zamanda insan ve maddi kaynakların yetersizliği ortaya çıkmıştır(kitap ve öğretmenler).Mesela, Ulahlar Kırçova'daki okulda Ulah dilinde ek ders alma başvurusuna yönetim tarafından cevap almamıştır. Devlet raporunun çıktığı tarihe kadar İştip'teki pedagoji fakültesinde Ulah dili ve edebiyatı hakkındaki ek derslere söz verildiği halde yer verilmemiştir. Sırlar, Sırp dilinde eğitim veren sınıfların kapatılışından şikayetçi olsa da, devletin yeterli öğrenci sayısının olmadığını ve ailelerin ilgisizliği doğrultusundaki sebeplerini kabul etmemektedirler. Sırp temsilcilerine göre, sayının yetersizliği, kitap ve eğitim malzemelerin eksikliğinden kaynakladığıdır.

185. Romenlere gelince, onların dilindeki eğitim Üsküp ve Kalkandelen'deki bazı sınıflarla sınırlandırılmaktadır. Daha önce de Devlet tarafından çabalar yapılsa da, belirli eğitim malzemeleri ve kalifiye personel konusunda eksiklikler hala devam ediyor.

Tavsiyeler

186. Devlet, azınlık mensuplarının kendi dillerini okumaları ve bu dillerin eğitimi yönündeki olanaklarını daha da genişletmesi gerekmektedir. Çerçeve Anlaşmasındaki isteklerin karşılandığı yerde ihtiyaçları doğrultusunda yapılması gerekmektedir.

187. Öğretim kadrosu eğitimi ve gerekli eğitim malzemelerin hazırlanması yönündeki önlemler en kısa zamanda bitmesi ve küçük toplulukların ihtiyaçlarına önem verilmesi gerekmektedir

Çerçeve Anlaşmasının 15 Maddesi

Kamu işlerinde azınlık mensupların katılımı

Birinci devrin bulguları

188. Danışma kurulu Birinci Kanaatinde, milli azınlıklar ile danışmaların sınırlı olduğunu belirtti. Farklı azınlıkları temsil eden organizasyonlar ile kesin diyalog için yöntemleri bakmaları için devlete çağrıda bulunmaktadır.

189. Devlete, çok küçük azınlıklarına da dahil hakça temsilin ilkelerini kamu yönetimdeki tüm bölümlerinde uygulama yönündeki çabalarını çoğaltmayı tavsiye etti. Kurulun ilgisini çeken, milli azınlık mensuplarının mahkemelerdeki temsilleri yetersiz, bu durumda da Romenlerin yokluğu.
190. Aynı zamanda, Kurul Arnavutların ve Romenlerin ekonomi hayatına katılımın iyileşmesi için devletin kesin önlemler alması gerektiği vurgulamaktadır.

Şimdiki durum

a) Olumlu görüşler

191. Ohri anlaşması ve aynısının uygulama süreci ve milli Anayasa, yerel ve merkezi çapta, azınlıkların özellikle de Arnavutların kamu işlerinde ve kamu yönetiminde bütün bölümlerdeki katılımları yönünde garanti sağlamaktadırlar. Uzun zamandır Ohri anlaşması ile belirtilen hakça temsil ilkelerinin uygulanması yönünde büyük ilgi gösterilmektedir. Hakça temsil için Strateji ve özel meclis komisyonu kurulup bu süreç için denetim sağlamaktadır.
192. Danışma kurulu, etnik toplulukların, özellikle Arnavutların siyasi katılımında önemli yükseliş fark etmektedir. Kendi siyasi partileri üzerinde Arnavutlar ülkedeki siyasi hayatta çok aktiftirler. Ayrıca hükümet koalisyonunda (5 bakanlıkları var) ve muhalefette de temsil edilmektedirler.
193. Meclisteki anayasal süreç doğrultusunda, kendi toplulukları için önemli sorunlarda onların da sesi duyulma amacı ile milli azınlıkların milletvekilleri 'ikili çoğunluk'⁹ kuralını kullanmaktadırlar. Danışma kuruluna göre, Meclisteki toplam 122 milletvekilinden, 26 Arnavut, 3 Türk, 2 Boşnak, 2 Romen ve 1 Ulah. Bunun yanı sıra, Topluluklarla ilgili Meclis komisyonu, farklı toplulukların problemlerini belirleme ile sorumludur.
194. Son seçimlerden sonra farklı etnik grupların temsilinde iyileşme var. Yerel çapta, bir çok belediyelerde belediye konseylerinde milli azınlıklar temsil ediliyor. Aynı zamanda belediye konseylerinde danışma organları olarak etnikler arası ilişkiler komisyonlarında da kendi çıkarlarını temsil

---

⁹ Ohri anlaşmasına göre, etnik topluluklarına yönelik getirilen kanunlar (kültür, dillerin korunması, eğitim, kimlik belgeler ve bayram kullanımı ile ilişkili kanunlar) için anayasal değişikerde 'ikili çoğunluk' eklenmektedir. Toplam milletvekillerinin çoğunluğu ve etnik toplulukları temsil eden milletvekillerinin çoğunluğunun oyları ile yasa getirilebilir.

etmektedirler. Şuuru yükseltme aktiviteleri insan ve azınlık haklarını da içermektedir ve bu sorunlar konusunda Kalkandelen, Kırçova, Kumanova ve Üsküp yerel TV kanallarında tartışmalar yayınlandı. Danışma kuruluna göre, uygulamanın birinci safhasındaki zorlukları göz önüne alındığında, ademi merkeziyetin süreci azınlıkların aleni hayattaki katılımları üzerine olumlu etkisi olmuştur.

195. İdari yapılarda ve kamu enstitülerinde (devlet organları, meclis organları, Radyo yayın konseyi, Mahkeme Konseyi, Anayasa mahkemesi) azınlıkların temsili ve kaydedilen ilerlemeyi olumlu yönde belirlemektedir. Hükümet 2006 yıl sonunda yeni, enstitüsel önlemlerin sonlandırılması süreci doğrultusunda, etnik toplulukların hakça temsil ilkelerinin uygulanması yönünde eksik olan kamu yönetimi, sektör ve enstitülerde (örneğin polis ve adliyede) farklı topluluk mensupların iş bulma ve şuuru yükseltme önlemleri aldı.

196. Romenlere gelince, siyasi arenada birkaç siyasi parti ve Mecliste 2 milletvekili tarafından temsil edilmektedirler. Yerel çapta Belediye konseylerinde 18 Romen üyesi ve aynı zamanda etnikler arası işbirliği komisyonlarında da bu topluluğu temsil etmektedirler. Kamu işlerinde daha kapsamlı katılım sağlama doğrultusunda da çalışmalar olumlu bir şekilde değerlendiriliyor. Danışma kurulu, Romenlerin almış oldukları girişimleri, ve aleni hayata olan katılımları için daha da organize halde hareket ederek, bu doğrultuda da kendilerini sosyal hayattan dışlandırma (bu konu ile ilgili yukarıda 4.Maddeye bakınız) ve sınıflandırmaya karşı savaşa da destek verdikleri için büyük bir memnuniyet duymaktadır. Danışma kuruluna göre, üniversite mezunu ve sosyal-ekonomi durumu daha iyi olan Romenler, medyalarda ve siyasi hayatta aktif bir şekilde katılmaktadırlar. Romen topluluğun durumu daha iyi gütmeye yönünde alınan çabalara bu kişiler büyük katkı sağlamaktadırlar.

197. Danışma kurulu, farklı azınlık mensupların kadın organizasyonların etnik köken ayrımcılığı yapmaksızın aleni ve sosyal-ekonomi hayatta kadınların katılımını iyileştirme çabalarını olumlu yönde göstermektedir. Bu doğrultuda, Danışma kurulu, Mecliste kadınların daha yüksek katılımını ilerletme yönünde seçim yasası kontenjan sistemi içerdiğini fark ediyor. Erken ve kadın arasında eşit olanaklar Kanununa (2006 Mayıs ayında getirildi) dayanarak, belirli belediyelerde cinsiyet eşitliği için komisyonlar kurulmuştur.

b) Çözülmemiş sorular

198. Azınlıkların katılımı hakkında ilerleme konusunda Danışma kurulunun olumlu düşünceleri olsa da, azınlıkların temsilcilerine göre, bu katılım beklenen etkiyi getirmemektedir. Öyle ki , Meclisteki etnik topluluklar arası işbirliği için Komisyon üyelerine göre, onların görüşleri özellikle milli azınlıklar için önemli olan farklı alanlardaki yasaların değiştirildiği ve belirlendiği zaman yetersiz göz önüne alınmaktadır. Aynıları, geçenlerde polisler ile ilgili yasa ve meclis kararnamesi (dilleri kullanma yönünde) örneklerini vermektedirler.
199. Danışma kurulu yerel çapta etnikler arası ilişkiler komisyonlarının faal olduğunu fark etmekte ve aynılarının belirli belediyelerde iyi çalıştıklarını,ancak bu tür komisyonların ihtiyacı olan belediyelerde¹⁰ de açılması gerektiğini ve bu tür çalışmalar yapmak için daha çok çaba harcanması gerektiğini vurgulamakta.
200. Danışma kurulu ,devlette aleni hayatta Arnavutlar kendilerini yüksek bir seviyeye taşımış ve karar vermelerde önemli rol oynamaktadır,daha küçük etnik toplulukların ise kendi kültürlerini ve benliklerini korumak ve ilerletmek için sınırlı kapasitelerinin olduğunu belirtmekte.Bu yüzden,küçük milli etnik topluluklar ile birlikte , azınlıkları koruma politikasını uygularken ve tanımlarken daha iyi koordinasyon için kararlar tasdikleşmeli ve bu şekilde daha küçük toplulukların temsili genişlenmeli .
201. Danışma kurulunun saptadığına göre, azınlık organizasyonları tarafından milli azınlıkların temsil konseyi kuruluşunun inisiyatif verilmesine rağmen, bu önerinin pratik uygulaması için henüz bir destek yoktur.
202. Bu bağlamda, Danışma kurulu Romenlerin siyasi temsilleri yerel ve merkezi çapta her ne kadar da ilerlese de karar verme sürecindeki katılımları sınırlı olduğunu fark ediyor. Genel olarak, Danışma kurulu bu topluluktan bir çok kişinin sosyal hayattan dışlandığı ve sınırlandıklarını fark etmektedir. Alınan çabalara rağmen, Romen kadınların durumu her alanda üzüntü yaratmaktadır. (Daha detaylı bilgiler için yukarıdaki 4.Maddeyi bakınız)

---

¹⁰ Danışma kurulunun ziyareti sırasında, 21 Belediyeden sadece 8 Belediyede bu tür komisyonlar kurulmuştur.

203. Diğer yandan Danışma kurulu, açık tartışıldığı bütün etnik sorunları fazlası ile politize etme yönündeki olaylar konusunda üzüntü duyduğunu belirtmektedir. Milli azınlık mensupların haklarının kullanımı, gerek yerel gerek merkezi çaptaki kararlar büyük siyasi güçlerin istekleri üzerine kabul ettirilmektedir. Devlete göre geçici ve ademi merkeziyetin birinci safhasından sonra bitecekse de, idari ve mali ademi merkeziyet süreci durumu daha da kötüye götürmektedir.
204. Danışma kurulu, alınmış ilerlemelere rağmen, milli azınlıklar toplulukların sosyal, ekonomi ve kültür hayatına katılım çabalarında zorluklar çıktığını fark etmektedir.
205. Çoğunluk olan mensuplar de facto azınlık durumunda yaşadıkları belediyeler ve bölgelerdeki aleni hayata katılımının zorlukları da Denetim kurulunu üzmektedir. Bu kişiler sosyal ve ekonomi hayata katılım ve yerel kamu yönetimlerine yaklaşım açısından zorluk çekiyorlar.
206. Danışma kuruluna göre, özellikle Eski Yugoslavya Makedonya Cumhuriyeti'nin özel bağlamında, azınlıkları koruma politikasının tanım ve uygulaması önem taşımaktadır. Bu politikanın uygulamasına yönelik yaklaşım, Anayasada ve geçerli yasalarda yayınlanmış standartlar, Çerçeve Anlaşması ve insan hakları alanındaki diğer konu ile ilgili aletlerle yapılmalıdır.

Tavsiyeler

207. Danışma kurulu, Ohri anlaşması doğrultusunda, yerel ve merkezi çaptaki aleni hayata milli toplulukların hakça temsili için gösterilen çabalara devam etmeleri için devlete çağrıda bulunmaktadır. Belli belediyelerde etnikler arası işbirliği komisyonları kurulmalıdır. Devlet ve farklı topluluklar arası diyalogun daha iyi olması için yönler tespit edilmesi gerekmektedir.
208. Romenlerin sosyal hayattan uzaklaşmaları ve sınırlandırılmasına karşı savaş için özel önlemler teşhis edilmesi gerekmektedir. Bununla birlikte de onların kamu işlerindeki katılımları daha kapsamlı olacaktır.
209. Danışma kurulu, toplulukların kadınları tarafından kurulan sivil toplum teşkilatlarının aktivitelerine destek vermeleri ve onların aleni hayata katılımının iyileşmesi için çabalarını desteklemesi yönünde devlete çağrıda bulunmaktadır.

Çerçeve Anlaşmasının 16 maddesi

Yeni bölgesel ayrımlar ve bölgesel birimlerin etnik içeriği

Birinci devirden bulgular

210. Danışma kurulu birinci Kanaatinde, milli azınlık mensupları tarafından kendilerine sunulan problemleri göz önünde bulundurarak, bölgesel birliklerin etnik dengesi üzerinde belediye sınırları yasa taslağının olumsuz yönde olabileceğini fark etmektedir.

Şimdiki durum

a)Olumlu görüşler

211. Danışma kurulu, belediyelerin bölgesel organizasyon Kanunu'nun 2004 yılında getirilmesi ve yürürlüğe koyulmasını görmektedir. Bu değişiklikler bazı durumlarda gerginlik yaratmış olsa da, önemli olaylar olmadan bu gerginlikler durdurulmuştur. Korkutmaklar ve düzensizlik açıklamalara rağmen, 2005 yılındaki yerel seçimler gayet sakin ve uluslar arası gözetimcilere göre de uluslar arası normlar doğrultusunda geçmiştir.

Çerçeve Anlaşmasının 18 Maddesi

Milli azınlıkları koruma alanındaki ikili ilişkiler

Birinci devir bulguları

212. Danışma kurulu Birinci Kanaatinde Eski Yugoslavya Makedonya Cumhuriyeti kültür alanında belli ülkeler ile ikili ilişkiler sözleşmeleri imzaladıklarını fark ediyor ve aynı bu sözleşmeleri şimdiye kadar yapılmayan komşu ülkelerle de yapmaları için devlete çağrıda bulunmaktadır.

Şimdiki durumu

a)Olumlu görüşler

213. Danışma kurulu, Hükümet'in azınlıkları koruma ile ilgili sorunlarla da diğer ülkelerin yerel yönetim birlikleri ile işbirliği yönünde ilerleme ve önem gösterdiğini kaydetmektedir. Aynı zamanda, bu işbirliklerinin

yöntemini açıklamak için yasa hazırlandığını ve devletin sınır dışı işbirliği için Avrupa Konseyi'nin Çerçeve Antlaşmasını imzalama yönünde görüşler olduğunu fark etmektedir.

214. Danışma kurulu, Eski Yugoslavya Makedonya Cumhuriyeti ve Hırvatistan arasında iki ülkedeki Makedon ve Hırvat azınlığının korunması için ikili anlaşma getirmeleri yönünde ikili görüşmelerin ileri safhada olduğunu görmektedir.

Tavsiyeler

215. Danışma kurulu, milli azınlıkların korunma çıkarları doğrultusunda, devlete sınır dışı işbirliklerinin bu gibi ilerlemelerini ilerde de uygulama konusunda çağrıda bulunmaktadır.
İkili işbirlikleri bağlamında azınlıkları koruma yönünde aldıkları adımları ilerde de devam etmeleri ve geliştirmeleri ve bu alanda da komşu ülkelere de işbirliklerini kuvvetlendirmeleri gerekmektedir.

III. SON GÖRÜŞLER

216. Danışma kuruluna göre bu son görüşler, Bakanlar Kurlunun Eski Yugoslavya Makedonya Cumhuriyetine getirmiş olduğu sonuçlar ve tavsiyelerin temeli gibi kullanılabilir.

Olumlu görüşler

217. Eski Yugoslavya Cumhuriyeti Makedonya Çerçeve anlaşmasının uygulanması için övgü hakeden önlemler almakta devam ediyor. Kamu kuruluşlarında ve kamu kuruluşları tarafında etnik toplulukların dil kullanımını ilerletmek için düzgüsel ve pratik girişimler yapılmıştır,son zamanlarda ise dil kanunu getirmek için çabalar var.

218. Aleni şuur'u yükseltme için tedbirler ,ayırıcılığa karşı savaş,kadın ve erkek eşitliği yasası gibi konularda önlemler alınmıştır,bu yasalar etnik topluluklara da büyük bir kazanç olacaktır.

219. Milli etnik toplulukların medyada yer almaları için çabalar yapılmış ve toplulukların kendi medyalarını kurmaları için onları desteklemekte.

220. Arnavut dilinde eğitim ve Arnavut dilini öğrenme için olanaklar,ayrıca Türklerin, Sırpın ve Boşnakların eğitimini kuvvetlendirme için girişimler yapılmaktadır.

221. Romenlerin iş bulma,eğitim,yerleşim,sağlık güvencesi ve sosyal fayda anlamlarında yaşadıkları sorunları çözmek için devlet bir çok sayıda projeler uygulamıştır.

222. Milli etnik toplulukların aleni hayata katılımı,özellikle Arnavutların,yerel seviyede etnikler arası ilişkiler komisyonları kurmakla, olumlu derecede yükselmekte.Kamu kuruluşlarında milli etnik topluluklar için hakça temsil ilkesini uygulanması ilerleme safhasındadır.

Kuşku uyandıran sorular

223. Toleransı ve anlaşılmayı iyileştirmek için girişimlerde bulunmalarına rağmen,etnikler arası diyalog sınırlı kalmakta,bazı durumlarda komple yok olmakta,bu da ciddi bir sorun olmakla birlikte en çok iki büyük topluluk öğrencilerine ve öğretmenlerine etki etmektedir. Toplumun ve uluslar arası ortakların toplumda barışçı iklimi korumak için yaptıkları çabalar çerçevesinde hükümet daha büyük rol oynamalı.

224. Medyada kültürler arası diyalogda sınırlar görünmekte,azınlıkların medya tarafından desteklenmeleri yapılamamakta.Yerel çapta küçük toplulukların devlet ve özel medyada da varlıkları sınırlı derecede hissedilmekte.
225. Ek anti-ayırıcılık garantileri gerekmekte ve ayırıcılığa karşı savaş için eksiksiz yasa bulunmamaktadır. Milli etnik topluluklar ,Arnavutlar ve Türkler dahil,ayrıca özellikle Romenlere karşı ayırıcılık yapıldığı görülmekte.
226. Romenler iş bulma,sosyal faydalar,sağlık güvencesi,kimlik belgeler,yerleşim ve eğitimde halen zorluklar yaşamaktalar.Romen öğrenciler aynı öyle sık sık düşmancı tutumlarla ve ayırıcılıklarla okullarda karşı karşıya gelmekte.
227. Hükümetin yaptığı azınlıkların eğitime destek çabaları,önemli olmalarına rağmen,etnik toplulukların tümüyle ihtiyaçlarını karşılamamakta ve Arnavutların kendi dillerini okumakta ve eğitimlerini bu dilde sağlamakta zorluk çektikleri görünmekte.Ademi merkeziyet süreci ileri safhalarda olmasına rağmen,yönetimin ayrılması ve bütçenin dağıtımı azınlıkların eğitiminde zorluklar yaratmaktadır.Ayrıca,hükümette ki yasalara göre halen özel ilkokullar açılmasına izin verilmemekte.
228. Bu sahada önemli adımlar atılmasına rağmen, kamu kuruluşlarıyla ve kamu kuruluşlarında etnik toplulukların kendi dillerini kullanmaları için daha fazla çalışma yapılması gerekmekte.
229. Milli etnik toplulukların genel ve yerel çapta karar alma süreci ,özellikle daha küçük etnik topluluklar,daha iyi benimsenmeli.Milli etnik toplulukların belirli sektörlerde temsili,özellikle mahkemelerde, memnuniyetsizlikte kalmakta.
230. Etnik soruları politize etmek ve politik tartışmayı etnikleştirme, karar verme sürecinde toplumun bütünlüğünü engellemektedir.

Tavsiyeler

231. Danışma kurulu kanaatinin I ve II Bölümünde yer alan önlem tavsiyeleri haricinde, hükümeti Çerçeve anlaşmasının uygulanmasının daha iyi olması için şu önlemleri almasına çağrı yapmakta:
- yasal ve pratik seviyede ek adımlar atmalarını,her alanda etnik ayırıcılığı önlemek için önlemler almalarını ve potansiyel mağdurları için ilaç sağlanmalı,gözetim ve milli etnik toplulukların ayırıcılığa karşı savaşı için

- çabaları güçlendirmeleri ve etnik toplulukları kadın temsilcilerin sorunlarının çözülmesini,
- farklılıklar arası saygıyı ve toleransı sağlamak ve aleni iktidarlar arası, polis ve mahkeme ve genel kamu dahil, insan haklarına yönelik önlemleri yoğunlaştırmak,
  - etnikler arası diyalogu ve anlaşmayı, çoğunluğun azınlık olduğu bölgelerde de, kuvvetlendirme için tedbirler almak,
  - editörlük özgürlüklerine saygı duyarak, genel ve yerel çapta medyaları etnik topluluklara karşı daha çok ilgi göstermeleri ve medya aracılığı ile farklı gruplarda saygıyı, diyalogu ve işbirliğini arttırmak için teşvik etmeli,
  - kamu yönetimi tarafından ve kamu yönetimle iletişim sırasında etnik toplulukların dil kullanımı var olan hukuksal çerçevenin uygulanmasında görünen eksiklikleri gidermek ve dil kullanımı yasasının getirilmesi için çaba sarf etme,
  - azınlık dillerinin , küçük topluluklar dahil, eğitimde kullanılması için olanak sağlamaları, onların gerçekçi ihtiyaçlarını göz önünde bulundurmamak ve Romenlerin karşılaştıkları sorunları çözmek için yapılan çabaları hızlandırmaları gerekmekte ,
  - eğitimdeki organizasyonun ve diğer çalışmaların iki büyük topluluğun çocukları arası, öğretmenleri ve aileleri arası diyalogda ve etkileşimde eksiksiz olmasını sağlamak,
  - ayrımcılığı kaldırmak için daha iyi önlemler almalarını, ve Romenlerin iş bulma, yerleşim, sağlık güvencesi ve eğitim gibi konularda karşı karşıya geldikleri engelleri aşmaları için ve Romen kadınların yolunu açmak için bu konulara büyük önem göstermelerini,
  - Ohri anlaşmasını uygulamaya devam etmelerini, özellikle kamu kuruluşlarında etnik toplulukların hakça temsil ilkesini korumalarını ve yerel ve genel çapta danışmanlık strüktürlerinde etnik toplulukların katılımlarını sağlamalarını tavsiye etmektedir.